

BAHREYN İNSAN HAKLARI RAPORU 2013

Hazırlayanlar:

**Abdurrahman Babacan
MAZLUMDER Dış İlişkiler Koordinatörü**

**Üzeyir YİĞİT
MAZLUMDER Ankara Şube YK Üyesi**

**Mehmet TAHİROĞLU
MAZLUMDER Antakya Şubesi Üyesi**

MAZLUMDER Genel Merkez
Mithat Paşa Caddesi No: 62/4 Kızılay/ANKARA
Tel: +90 (312) 418 10 46 - Faks: +90 (312) 418 70 93
<http://mazlumder.org/> - E-Posta: info@mazlumder.org

KISALTMALAR

- BAE:** Birleşik Arap Emirlikleri
KİK: Körfez İşbirliği Konseyi
BBSK: Bahreyn Bağımsız Soruşturma Komisyonu
DGDH: Deniz Gücü Destek Hareketi
BSG: Bahreyn Savunma Gücü
YYK: Yüksek Yargı Konseyi
GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
UET: Ulusal Eylem Tüzüğü
SH: Selmaniye Hastanesi
UBK: Ulusal Birlik Komitesi
BİHM: Bahreyn İnsan Hakları Merkezi
BSGF: Bahreyn Sendikalar Genel Federasyonu
BÖB: Bahreyn Öğretmenler Birliği
KHB: Kamu Hizmet Bürosu
BTO: Bahreyn Ticaret Odası

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 2

TAKDİM 4

I. GİRİŞ 7

II. GENEL ÇERÇEVE VE TARİHSEL ARKAPLAN 9

- a) Siyasal Yapı 10
- b) Siyasî Hareketlilik 11
- c) İktisadî Yapı 13
- d) Kimlik Yapısı 15

III. SÜREÇ VE ANALİZİ 18

- a) Şubat - Mart 2011'de Yaşananlar 18
- b) Geline Durum ve Temel İnsan Hakları İhlalleri 32

IV. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 41

TAKDİM

2010 yılının Aralık ayında Tunus ile başlayan siyasi ve toplumsal hareketlilik, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'ya değişim rüzgârlarını taşımış; önce Tunus, ardından Mısır ve Libya'da yıllardır devam eden otoriter rejimlerin birbiri ardına devrilmesiyle, coğrafyaya halkların meşru taleplerine dönük bir perspektifle bakılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, yine Mart 2011'de Suriye'de de benzer bir süreç başlamış; lakin halkın meşru ve temel talepleri, mevcut rejimce müzakere edilmek yerine kanlı ve insanlık dışı bir yöntemle bastırılmaya çalışılmış, ve dışsal etkilerin de devreye girmesiyle bugün de halen devam etmekte olan bir şiddet ortamına dönüşmüştür. Yine paralel bir bağlamda değişim dalgası, körfez ülkelerine de sirayet etmiş; Suudi Arabistan'dan BAE ülkelerine ve güneyde Yemen ve Umman'a uzanmıştır.

Bahreyn'de de, Ocak 2011'in sonlarından itibaren internet forumları ve sosyal medya platformlarında ülkede siyasi, iktisadi ve sosyal reform talepleri dolaşıma girmeye başlamıştır. Bu çerçevede, "14 Şubat Bahreyn Devrimi" ismiyle açılan bir Facebook sayfası, kısa sürede popülerlik kazanmış ve binlerin iştirak ettiği bir harekete dönüşmüştür. Tarihin 14 Şubat seçilmesindeki özel anlam ise, 14-15 Şubat 2001'de gerçekleştirilen ve halkın %98,4'ünün onayıyla kabul edilen Ulusal Eylem Tüzüğü referandumunun onuncu yıl dönümü; ve Bahreyn'e anayasal monarşi yönetim yapısının da kazandırıldığı, halen hazırdaki anayasanın yürürlüğe girdiği tarihin dokuzuncu yıl dönümü oluşudur.

Bahreyn'in içerisinden geçtiği tarihsel realite göz önünde bulundurulduğunda, 15 Ağustos 1971'de bağımsızlığın ilanı ile başlayan ve günümüze dek devam eden Al Khalifa ailesince yönetilen bir ülke görmekteyiz. Bağımsızlık sonrası 1973'te onaylanan ilk anayasa ve hemen sonrasında gelişen sürecin, taşıdığı dinamikler bakımından ülke içerisinde sol grupların, Arap milliyetçilerinin, farklı dini toplulukların, ulusalcıların ve Şii liderlerin benimsediği ve ülke yönetimine dair dengeli bir yapı olarak gördüğü bir modelden, Sünni toplumun dahi temel siyasi, iktisadi ve sosyal haklar noktasında ciddi sıkıntı çektiği, yasama ve yürütme erkinin yıllardır tek aile dominasyonunda olduğu bir modele geçilmiştir.

Bunula birlikte, demografik yapının çeşitliliği, ülkenin bir diğer hassasiyet noktasıdır. Zira dini, etnik ve mezhebi kimliklerin dağılımına bakıldığında, nüfusun yarısına yakınının Bahreynli, diğer kısmının yabancı oluşu; yaklaşık %70'inin Müslüman, %30'luk bir kısmının Hristiyan, Hindu, Sih, Yahudi ve diğer inanç mensuplarından oluştuğu; Müslüman toplumun tahmini oranla %60-70 Şii - %30-40 Sünni dengesi üzerine oturduğu göz önünde bulundurulduğunda, iç dinamiklerin durduğu siyasi, iktisadi ve toplumsal zeminin içerdiği mobilite, ülkeye dair yaklaşımlarda özel bir hassasiyeti gerektirmektedir.

Bununla beraber, ülkenin coğrafi konumu dikkate alındığında, Basra Körfezi'nin içerisinde; güneydoğusunda Katar, batısında Suudi Arabistan, körfezin karşı kıyısında İran'ın bulunduğu bir ada devleti olarak Bahreyn, jeostratejik bakımdan son derece kilit bir yer tutmaktadır. Zira Amerika Birleşik Devletleri'nin 1971'den bugüne Bahreyn'de konuşlanmış; Deniz Güçleri Merkezi Komutası ve Beşinci Filo'ya evsahipliği yapan deniz üssü Deniz Gücü Destek Hareketi (DGDH)'nin ülkedeki varlığı, beraberinde Körfez ülkeleriyle kurulan Körfez İşbirliği Konseyi'nin rolü, hep bu jeostratejik noktaya işaret eden unsurlardır.

Sayılan bu unsurların bir araya geldiği bir değerlendirmede, 14 Şubat 2011’de başlayan sürecin karmaşık mahiyeti daha fazla ortaya çıkmaktadır. Zira olayların temel dinamiğinin siyasal ve sosyo-ekonomik hak ve talepler mi olduğu; yoksa ülkede dâhili ve harici unsurların da içerisinde olduğu siyasal ve mezhepsel bir alt çatışma mı yaşandığı hususu, çoğunlukla speküle edilen ve manipülasyona açık noktalar olarak Bahreyn’e dair hakikatli sorular sormayı gerekli kılmaktadır. Beraberinde, hükümetin olayların mahiyetine yaklaşım tarzının kendisi de olayın esasına dair bazı ipuçları vermektedir.

Öncelikle belirtilmesi gereken husus, Bahreyn’deki temel meselenin siyasal ve sosyo-ekonomik haklar meselesi olduğudur. Mezhebi boyutun etkisi ise, olayların en başından itibaren büyük çoğunlukla ülkedeki iki mezhebi grubun beraber davranması ve bir biçimde söylem ve eylem birlikteliği ve paralelliğinin var oluşu gerçeğinin sonrasında, bazı dâhili ve harici unsurlarca mezhebin enstrümanlaşmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır.

Bunu doğuran süreç ise, hükümetin haklı taleplere konu olan reformlara dair adımları atmaktan imtina etmesi ve protestolarda uyguladığı şiddet politikası, buna mukabil muhalif kanadın içerisinde bazı unsurların söylem ve yaklaşımı mezhebi bir boyuta da çekerek keskinleştirmesi, yaşanan sokak olayları ve olumsuz sonuçları, hükümetin yaşananların temeline dair bilinçli olarak mezhepsel faktörü öne çıkarma politikası, KİK güçlerinin ülkede *de facto* bir işgal gücü biçimindeki varlığı ve Bahreyn-İran-Hizbullah üçgeninde devletlerarası siyaset ve söylemin ülke içi dinamiklerin yapısını etkileyecek bir durum yaratmasıdır.

Fakat yine de ülkedeki resme bakıldığında, sürecin mezhepsel temelden çok, haklı ve meşru talepler süreci olduğu görülmektedir. Zira bu talepler her iki mezhebi grubun da söylem ve eylemlerinde içerilmekte, muhalefet hareketi bu yönüyle hem Şii hem de Sünni grupları içermektedir. Belirtilen ve dillendirilen haklar, siyasal ve sosyo-ekonomik zeminde toplumun bütününe ilgilendiren ve bütününe muzdarip olduğu hususlardır. Bununla birlikte, ülkede rejimden kaynaklı, Şiiler’e yönelik muhtelif alanlarda ayrımcılığın yaşanmakta olduğu da bir realitedir. Bu ise, mevcut rejimin yapısından ve işleyişinden kaynaklanan sistemik bir sorundur. Zira eylemsel sürecin temel hareket noktası da bu sistemik problemin varlığıdır.

Bahreyn’de iki yıldır yaşanmakta olan ve yoğunluğu azalsa da halen devam etmekte olan olaylara bakıldığında vurgulanması gereken önemli bir başka husus da, muhalefetin büyük çaplı ve sistematik şiddetten özellikle kaçınmasıdır. Muhalefetin bu sorumlu tavrı tarihin takdirle karşılayacağı bir tutumdur. Ülkenin en büyük muhalefet partisi Al Wefaq, olayların başından bu yana –son derece de yerinde olarak- hemen hemen tüm açıklamalarında sürecin barışçıl mahiyetine vurgu yapmıştır. Sokak olayları üzerinden daha keskin davranan ve kısmî şiddete başvuran bazı muhalif unsurlar var olsa da genel olarak muhalefet cephesinden büyük çaplı bir şiddet politikasının olmayışı, can kaybının artmasını engelleyen önemli bir unsur olmuştur. Can kaybının artmasını önleyen bu yaklaşım ülkede halen devam eden diyalog zemininin açık kalmasını sağlayan sebeplerden biridir.

Bu yönleriyle bakıldığında, Bahreyn’de iki yıldır sürmekte olan duruma, dinî, etnik, siyasî ya da mezhebî önyargılarla yaklaşım sürecin esasına dair realiteyi manipüle etmek, hangi taraftan gelirse

gelsin kabul edilemez bir durumdur. Zira insanların mezhepsel, etnik ya da dinî arka planlarından bağımsız düşünülmesi ve değerlendirilmesi gereken temel hak ve talepler hususu, aslında direkt olarak adaletin tesisi ile ilgili bir husustur. Bu adalet şemsiyesi ise, her yeri olduğu kadar Bahreyn’i de içermelidir. Ancak bu suretle, İslam coğrafyasında 2010 yılından bugüne devam edegelen yeni dalgayı hakıyla değerlendirme ve akl-ı selim, adil ve bütüncül bir gelecek perspektifi geliştirebilme imkânına sahip olunabilecektir.

Berberinde kabul edilmelidir ki Kuzey Afrika ve Orta Doğu’daki bu dalganın, siyasî, iktisadî ve sosyal talepler boyutu olduğu gibi, son dönemde İslam coğrafyası içi tartışmalarda sıklıkla manipüle edilen ve araçsallaştırılan mezhepsel bir boyut da bulunmaktadır. Bu ise, söz konusu ülkelerdeki gerek siyasal, gerek iktisadî, gerek toplumsal hak ve taleplerdeki temel itiraz noktalarının önüne geçilmesi ve buradan bir ayrışma siyasetinin icra edilmesi gibi çok ciddi bir tehlikeyi barındırmaktadır.

MAZLUMDER, bu tehlikeli sürecin merkezi ve kritik noktalarından biri olduğu düşünülen Bahreyn ile alakalı olarak, ülke içi ve harici dinamiklerin seyir ve etki biçimini analiz etmek ve hakikatin fotoğrafını çekip kamuoyuna aktarmak noktasında kendisini sorumlu görmüş ve 14 Şubat 2011’de olayların ilk başladığı tarihten bu yana geçen iki yılda ülkede yaşananları ve gelinen son durumu, yerinde müşahede ederek kamuoyuyla paylaşmak lüzumunu görmüştür.

Bu çerçevede, MAZLUMDER Dış İlişkiler Koordinatörü Abdurrahman Babacan, Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi Üzeyir Yiğit ve Antakya Şubesi Üyesi Mehmet Tahiroğlu, 13-15 Şubat 2013 tarihlerinde Bahreyn’e giderek, ülke içerisinde gerek Şii gerek Sünni gruplardan en etkin kişi ve kurumlarla, Meclis insan hakları komisyon başkanı ve üyeleriyle, mağdurlar ve aileleriyle görüşmüş, veriler toplamış; sokak gösterilerini düzenleyen ve katılanlarla doğrudan temas kurmuşlardır.

Tüm bu sürecin sonrasında ise, birincil kaynaklardan toplanan gerek nitel gerek nicel veri, gözlem ve analizler ışığında, her zamanki adil ve sorumlu yaklaşımıyla MAZLUMDER, son dönemde İslam coğrafyası içerisinde giderek dozu artan bir mezhepsel gerilim ortamının laboratuvarı olarak lanse edilen ve harici unsurlarca manipüle edilen Bahreyn’in dinamiklerini, son derece titiz ve hassas bir biçimde bu raporla ortaya koymuştur. Bunu yaparken ise, her zaman olduğu gibi adalet ve hakk kavramları merkezinde biçimlenen bir perspektifle, herhangi bir siyasi, etnik ya da mezhepsel tarafgirlik bataklığına girmeden hakikati aramanın çabasında olmuştur.

Bu anlamda bu çalışmanın bahsi edilen tehlikelerin giderilmesine, insan hak ve hukukunun önündeki siyasî, iktisadî, toplumsal, kültürel engellerin ortadan kaldırılmasına ve diğer coğrafyalar için olduğu gibi Bahreyn için de adil ve insan onurunun gözetildiği bir dünyaya ulaşılmasına katkı sağlamasını temenni ediyorum.

Ahmet Faruk Ünsal

MAZLUMDER Genel Başkanı

I. GİRİŞ

Bu raporun ortaya çıkışı, son dönemde İslam coğrafyasında yaşanan değişim ve dönüşüm dinamiklerinin, farklı ülke ve tecrübeler ışığında yansıma alanlarına dair bütüncül bir analiz ve okuma gerekliliği fikri üzerine oluşmuştur. Zira Tunus'tan Umman'a doğrusal bir hat üzerinde kısa zaman aralıklarıyla, yeni bir döneme girileceğine dair göstergelerin yoğunlaştığı ve sancuların arttığı bir tarihsel zaman diliminde, bu göstergeleri oluşturan asıl dinamiklere ve sancuların sonuçlarına ve bedellerine dair doğru ve gerçekçi bir fotoğraf ortaya koyma gerekliliği yoğun bir biçimde hissedilmektedir. Bunu ise, sadece belirli etnik, siyasi ya da mezhepsel yargularla hareket ederek değil, coğrafyayı üst bir perspektifle değerlendirecek, buradan bütüncül bir okuma çıkaracak metodolojik bir yaklaşımla gerçekleştirmek, ülkelerin ve olayların temel dinamiklerini anlamak noktasında temel belirleyici husus olacaktır.

Bu çerçevede, özellikle Suriye'de iki yılını dolduran kanlı sürece bakıldığında, gelinen durum insani ve siyasi olduğu kadar, mezhepsel bir boyut üzerinden değerlendirmelere de uğramış, mezhep temelli siyasi yaklaşımların, insani boyutun üzerini örttüğü talihsiz bir süreç başlamıştır. Zira bölgesel ve mezhepsel politikaların, bu dönüşüm sürecinde halkların meşru taleplerinin üzerini örtmesi ve çekilen acıların görmezden gelinmesi, siyasetin kirli ve gayri adil bir biçimde okunması anlamı taşımaktadır. Bu noktada, Bahreyn'de iki yıldır yaşanmakta olan siyasi ve toplumsal durum da bu anlamıyla analize değerlidir. Yani Bahreyn'i bu çalışma bağlamında önemli kılan, durumun insan hak ve hürriyetleri boyutu olduğu kadar, bu ülke üzerinden girişilecek çeşitli siyasi hesaplar içerisinde halkın talepleri, beklentileri, temel hakları ve yaşadıklarının yeteri kadar vurgulanmaması ve asıl odak noktasının gözden kaçırılma ihtimalidir. Beraberinde, ülke içi demografik yapı ve yönetim yapısı dolayısıyla mevcut dinamiklerin ne şekilde seyrettiğini ve bundan sonraki sürecin nasıl bir yol alabileceğini görmek, coğrafyanın genelini direkt ilgilendiren bir başka önemli husustur. Zira Şii-Sünni nüfusun kendi arasında nasıl bir ilişki içerisinde olduğu, hükümet ve Kral'ın buradaki rolü ve yaklaşımı, beraberinde harici devlet/siyaset biçimlerinin ülkedeki duruma nasıl ve ne derece müdahil olduğu, Bahreyn'in siyasal, iktisadi ve sosyal durumuna bir biçimde etki edebilen yan unsurlardır. Konunun asıl odak noktası ise, daha çok insan hak ve hukukunun ve ülkenin içerisinde bulunduğu ve meşru taleplere kapı açan siyasal, iktisadi ve sosyal durumdur.

İşbu raporun, yukarıda çizilen çerçeve doğrultusunda, ülkedeki mevcut durumun doğru, objektif ve adil bir yaklaşımla, tüm tarafların dinlenmesi ve verilerin toplanmasıyla oluşturulduğunu belirtmeliyiz. Bu çerçevede, son derece yoğun bir görüşme trafiği içinde, ülkedeki gerek Şii, gerek Sünni önde gelen din âlimleri, kanaat önderleri, siyasiler, akademisyenler, STK temsilcileri, gazeteciler, insan hakları kuruluşları, Meclis insan hakları komisyon başkanı ve üyeleri, ve mağdurlar ile görüşmeler yapılmış; ülkede Şubat 2011'den bu yana yaşanan siyasi ve insan hakları durumuyla ilgili veriler toplanmış, sokak gösterilerinin içerisine girilmek suretiyle gösterileri organize eden ve katılanlarla kısa mülakatlar yapılmış; ve bu suretle tüm dinamikler yerinden gözlemlenmiştir.

Görüşme yapılan kurum ve kişiler şu şekildedir:

- *Ulusal Birlik Komitesi: Dr. Abdullatif Mahmood (Genel Başkan), Abdulla Saad Al-Howaihi (Genel Başkan Yardımcısı), Dr. Naji Rashid Al-Arabi (Genel Başkan Yardımcısı)*
- *Al-Wefaq Partisi: Ali Salman (Genel Başkan)*
- *Bahreyn Krallığı Temsilciler Meclisi (Parlamento): Abdulhakim Ibrahim Al-Shammari (İnsan Hakları Komisyonu Başkanı), Mohammed Ismaeel Al-Ammadi (İnsan Hakları Komisyonu Başkan Yardımcısı), Abdulla Naser Alfadhala (İnsan Hakları Komisyonu Üyesi), Khalid Jassim Almalod (İnsan Hakları Komisyonu Üyesi)*
- *Bahreyn İnsan Hakları Merkezi: Yousif Almuhafdah (Başkan Yardımcısı)*
- *Yazar-Akademisyen Dr. Maytham Al Salman*
- *Bahreyn Doktorlar Birliği: Dr. Mona Hejres*
- *Al Menbar İslami Ulusal Partisi: Hisham Kashfi*
- *Ülkenin önde gelen şirketlerinden Jawad Şirketler Grubu Başkanı İşadamı Ameer A. Jawad*
- *Bahreyn Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Mohammed H. Al-Sayed*
- *Karamah İnsan Hakları Kurumu: Ahmed Yousif Al Malki (Genel Başkan)*
- *Selmaniye Hastanesi Doktorları Dr. Rula Al-Saffar, Dr. Nebil Tammam*
- *Ülkede çalışan yabancılardan bazı şiddet mağdurları*
- *Olaylarda yakınları ölen bazı aileler*
- *Selmaniye Hastanesi'nin bazı çalışanları*
- *Şii ve Sünni kesimlerden, şiddet ve işkence mağdurları*
- *Kimi protesto gösterilerini düzenleyen ve katılanlar*

Görüşmeler, nitel mülakatlar şeklinde sürecin olabildiğince tüm taraflarını kapsayacak şekilde gerçekleştirilmiş olup; görüşülen kurum ve kişilerden gerek görsel, gerek istatistiksel, gerek yazılı veri ve materyaller toplanmıştır. Bu materyaller arasında görüşülen her tarafça objektifliğinin ve kabul edilebilirliğinin vurgulandığı, Aralık 2011'de basılan ve olayların çıkış dinamiklerini ve sürecini detaylandıran Bahreyn Bağımsız Soruşturma Komisyonu'nun raporundan da büyük ölçüde faydalanılmıştır. Başkanlığını Mahmoud Cherif Bassiouni'nin yaptığı, farklı ülkelerden 5 kişiden oluşan söz konusu komisyona ve raporuna dair ülkede görüştüğümüz tüm taraflar, raporun olabildiğince objektif bir yaklaşımla oluşturulduğunun teyidini vermişlerdir.

Elinizdeki rapor, Bahreyn'e dair genel bilgiler ve tarihsel arkaplanı, Şubat - Mart 2011'de ülkede yaşananların temel dinamiklerini ve sürecin analizini, siyasi şiddet durumunu, sürecin aktörlerini, gelinen son durumu, istatistikleriyle birlikte yaşanan temel insan hakları ihlallerini; ve sonuç olarak da MAZLUMDER'in çözüm önerilerini içermektedir.

II. GENEL ÇERÇEVE VE TARİHSEL ARKAPLAN

Bahreyn, 33 adadan oluşan bir takımada ülkesidir. Bu adaların en büyükleri: Bahreyn, Muharraq, Umm an Nasan ve Sitra'dır. Toplamda 760 km² olan ülke, güneydoğusunda Katar, batısında Suudi Arabistan, körfezin karşı kıyısında ise yaklaşık 200 km mesafeyle İran'a komşudur. Eyalet sistemiyle yönetilen ülke, beş eyalete bölünmüştür: Asimah (başkent Manama'yı da kapsamaktadır), Janubiyah, Muharraq, Shamaliyah ve Al Wusta. En son yapılan 2010 sayımlarına göre, ülkede toplamda 1,234,571 kişi yaşamaktadır. Bu rakamın 568,399 (%46)'sını Bahreyn vatandaşları; 666,172 (%54)'ünü ise yabancılar oluşturmaktadır. Toplam nüfusun %70'i müslüman; %30'u ise Hristiyan, Hindu, Sih, Yahudi ve diğer inanç mensuplarıdır.¹ Ülkedeki nüfusun, Şii-Sünni oranına dair, yakın dönemde resmi bir kayıt alınmamıştır. 1941 yılında, Bahreyn'in henüz bağımsızlığından önce yapılmış olan bir sayıma göre ülkedeki müslüman nüfusun %52'si Şii, %48'i ise Sünni'dir. Halen hazırdaki resmi olmayan tahminlere göre, bu oran, %60-70 Şii, %30-40 Sünni aralığı şeklinde öngörülmektedir.

Bahreyn, İslam ile ilk tanışan coğrafyalardan biridir; ve Portekizliler'in 1521'den 1602'ye kadarki işgaline kadar, ülke İslami yönetim sistemiyle yönetilmiştir. Sonrasında, Safevi Fars İmparatorluğu Portekizliler'i kovmuş ve 1602'den 1783'e dek ülke yönetiminde bulunmuştur. Bahreyn'de şu an yönetimde bulunan Al Khalifa hanedanlığı, Kuveyt'te yerleşik olan Bani Utbah kabilesinin bir koludur.

1. 2010 Census, http://www.census2010.gov.bh/results_en.php

Sonrasında buradan Katar'a geçen Ahmed bin Muhammad Al Khalifa lideliğindeki aile, ülke yönetimini Persler'den devralarak ele almış; ve bu, günümüze kadar devam eden Al Khalifa yönetiminin başlangıcını oluşturmuştur. 19. yüzyılın başlarında Britanya İmparatorluğu, Hint alt kıtasındaki çıkarları doğrultusunda bir dizi körfez ülkesiyle görüşme ve antlaşmalar yapmış; bu doğrultuda, Britanya ve Bahreyn arasında da, 1861'de Bahreyn'i İngiliz himayesine alan Barış Antlaşması imzalanmıştır. 110 yıl sonra ise ülke, topraklarındaki İngiliz askerlerinin tamamının çekilmesiyle, 15 Ağustos 1971'de bağımsızlığını ilan etmiştir ve 1999'da ölümüne kadar, İsa bin Salman Al Khalifa, Bahreyn devletinin Emir'i olarak işbaşına geçmiştir. 1999'dan 2002'ye dek, Hamad bin İsa Al Khalifa devletin emiri sıfatıyla yönetimde bulunmuş; 2002 yılında kabul edilen anayasa ile ülke krallığa dönüşmüş, Emir de bundan böyle ülkenin Kralı sıfatını almıştır.

Bahreyn, 1971’de bağımsızlığını kazanmasıyla beraber Birleşmiş Milletler ve Arap Ligi’ne dâhil olmuştur. Aynı zamanda altı üyeli Körfez İşbirliği Konseyi (KİK)’nin de kurucu üyesidir. KİK, 1981 yılında Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında güvenlik, iktisadi kalkınma ve çeşitli politikaların koordinasyonunun sağlanması amacıyla kurulmuş bölgesel bir yapıdır.

Aynı zamanda Bahreyn’in Körfez’deki siyasi ve jeostratejik öneminin uluslararası platformda sürekli tartışılıp vurgulanmasına zemin hazırlayan bir diğer unsur, Deniz Gücü Destek Hareketi (DGDH)’nin ülkedeki varlığıdır. DGDH, Amerika Birleşik Devletleri’nin Bahreyn’de konuşlanmış; ABD Deniz Güçleri Merkezi Komutası ve Beşinci Filo’ya evsahipliği yapan deniz üssüdür. 1971’den bu yana kullanılan ve başkanlığını ABD Deniz Kuvvetleri Komutanı Colin S. Walsh’ın yaptığı hareket, ülkedeki ve genel olarak Basra Körfezi’ndeki ABD çıkarlarını korumaya ve bölgesel dengeleri tutmaya dönük bir yapı olarak bilinmektedir.

a) Siyasal Yapı

2002 Anayasası’na göre Bahreyn, hanedan ailesinin yönetiminde bir anayasal monarşidir. Kral, devletin başıdır, Başbakan ise hükümetin başıdır. Bakanlar Kurulu, doğrudan Kral tarafından atanır ve Kral adına Başbakan tarafından yönetilir. Yasama yetkisi, iki meclisli bir sistem üzerinden icra edilir. Alt meclis (Temsilciler Meclisi), 40 seçilmiş üyeden oluşan milletvekili konseyi; üst meclis (Şura Meclisi) ise, Kral tarafından atanan 40 üyeli istişare meclisidir. Her iki meclisin üyeleri de 4 yıl süreyle görev yapmaktadırlar. Parlamento tarafından geçirilmesi öngörülen herhangi bir yasa/kanunun yürürlük aşamasına girebilmesi için Şura Meclisi’nin onayı gerekmektedir. Her iki meclisten geçen herhangi bir yasa ise, nihai aşamada Kral’ın onayına sunulur, Kral ise altı ayı aşmamak kaydıyla, kabul edilen yasayı yeniden görüşülmesi için yasama erkine geri gönderebilir ya da yasayı onaylayarak yürürlüğe sokar. Kral yürütmede, doğrudan ya da Kraliyet Kararnamesi’nce atanan bakanları üzerinden dolaylı olarak çok geniş yetkilere sahiptir. Bahreyn Savunma Gücü (BSG)’nün başkomutanı ve Yüksek Yargı Konseyi (YYK)’nin başıdır. Bakanlar Kurulu, Kral’a karşı sorumludur ve Temsilciler Meclisi, üçte iki çoğunluk sağlandığı takdirde bakanları

güvensizlik vererek düşürebilme yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, başbakanın sahip olduğu anayasal güvence gereği, Temsilciler Meclisi başbakanı güvensizlik ya da başka faktörler suretiyle görevden düşüremez.² Mevcut kralın amcası olan Başbakan Khalifa bin Salman Al Khalifa, 1971’den bu yana ülkenin başbakanıdır ve bu anlamıyla, dünyada en uzun süre görevde bulunan başbakan olma ünvanına sahiptir. 23 üyeden oluşan Bakanlar Kurulu’nun, aralarında Savunma, İçişleri, Dışişleri, Ekonomi, Adalet ve Din İşleri Bakanlıkları’nın da bulunduğu ortalama 13–14 bakanlık, Kral tarafından Al Khalifa ailesinden seçilmekte; geri kalan bakanlıklar da ülkedeki en büyük Şii partisi Al-Wefaq ve diğer bazı Sünni partilerden seçilmektedir. Ekim 2010 yılında gerçekleştirilen son seçimlerde, toplamda 40 temsilciler meclisi sandalyesinden 18’ini Şii İslami parti Al-Wefaq, 3’ünü Sünni selefî parti Al-Asalah, 2’sini Sünni İslami parti Al-Menbar, 17’sini de tamamı Sünni olan bağımsız adaylar kazanmıştır. Beraberinde vurgulanması gereken önemli bir husus da, seçimleri izlemek üzere sadece Bahreyn içi STK’lardan oluşan 292 seçim gözlemcisinin kabul edilip, yabancı gözlemcilerin kabul edilmemiş olduğudur.

Ülkenin güvenlik gücünü oluşturan BSG ise, toplamda yaklaşık 12 bin kişilik bir güce sahiptir ve çoğunluğunu, Irak, Ürdün, Suriye, Pakistan ve Yemen gibi ülkelerden getirilen yabancı personel oluşturmaktadır.

b) Siyasî Hareketlilik

Ülkedeki siyasî hareketliliğe genel olarak bakıldığında, bağımsızlık sonrası 1973’te onaylanan ilk anayasa ve sonrasında gelişen süreç önemlidir. Bu anayasa, doğrudan seçimle belirlenen 30 üye ve tüm bakanlardan oluşan bir **2** 2002 Bahreyn Anayasası: 33, 35, 42, 51, 66, 67, 70, 103. maddeler

ulusal meclise geniş yasama yetkileri tanıyan bir anayasadır ki bu da ülke içerisinde sol grupların, Arap milliyetçilerinin, ulusalcıların ve Şii liderlerin tamamının benimsediği ve ülke yönetimine dair dengeli bir yapı olarak gördüğü bir modeldir. Fakat henüz ilk zamanlarında bu meclisin, içlerinde kişilerin herhangi bir yargılama olmaksızın üç yıla kadar tutuklu kalmalarına olanak tanıyan devlet güvenlik yasası da dâhil olmak üzere yürütme makamınca alınan birtakım karar ve uygulamalara muhalefet etmesi, Kral tarafından 1975’te meclisin feshi ile sonuçlanmış ve aynı yıl 2001’e kadar açık kalacak devlet güvenlik mahkemesi kurulmuş, birçok muhalif tutuklanmış ve hapishanelerde sistematik bir işkence süreci başlatılmıştır. Ülkedeki birçok yoruma göre, hükümet ile muhalefet arasındaki güvenin kırıldığı milat bu gelişmeler olmuştur. Sonrasında 1979’daki İran İslam Devrimi de, ülke içi siyasi gerilime yeni bir boyut katmıştır. Zira küçük bir ada ülkesi olan Bahreyn, Arap komşularına göre, dış etkiye daha açık bir durumdadır; beraberinde, ülkedeki Şii nüfusun İran’daki gelişmelerden, Bahreyn’deki rejimin yapısına dönük bir siyasi sonuç çıkarma ihtimali diridir. Kaldı ki, Birleşmiş Milletler’in 1972, 1973 ve 1985 yıllarında Bahreyn-İran anlaşmazlığı üzerine yaptığı farklı çalışmalarda³, İran’ın Bahreyn üzerinde geleneksel bir hâkimiyet iddiası ve çabası bulunduğu belirtilmiştir. Bunun ise, İran’daki İslam devrimiyle beraber anıldığında Bahreyn açısından siyasi anlamda daha da kırılğan bir durum yarattığını söylemek mümkün olacaktır. Zira İran’daki devrimle beraber, Bahreyn’deki siyasi muhalefetin spektrumu da bir kaymaya uğramış; sol, seküler ve ulusalcı/milliyetçi grupların muhalefette oynadığı öncü roller, büyük oranda İslamcı hareketlere

3 *The Fact-finding Mission of the United Nations Secretary General and the Settlement of Bahrain-Iran Dispute (1972, 1973, 1985)*

devrolunmuş, bu İslamcı muhalefet içerisinde de ağırlığı siyasi yönü gittikçe artan Şii âlimler ve kanaat önderleri almıştır.⁴

Bu anlamda, ülkedeki ilk büyük sivil başkaldırı hareketi, 16 Aralık 1981’de, Şii âlim Abdulhadi Almadrası’nın, 1979’da kurduğu Bahreyn İslami Kurtuluş Cephesi’nin rejimi devirme girişimine öncülük etmesiyle yaşandı.⁵ Bahreyn hükümeti ise, bu başarısız darbe girişiminin finansal ve siyasi anlamda arkasında İran olduğunu iddia etti. Bundan sonra da, farklı zamanlarda buna benzer başkaldırı durumları yaşandı. İstekler kimi zaman 1973 Anayasası’nın yeniden aktive edilmesi ve ulusal meclisin yeniden tesisi, kimi zaman yaşanan insan hakları ihlallerinin son bulması, kimi zaman siyasi ve iktisadi anlamda toplumsal eşitlik talepleriydi. Ülkedeki Sünni topluluk ise, bu isteklerden siyasi, iktisadi ve sosyal talepleri desteklerken, mevcut rejimin yıkılıp yerine bir İslam cumhuriyeti inşa edilmesi fikrine karşı durmaktadırlar. Keza 1990’lar boyunca; özellikle

4 *International Crisis Group’un analizine göre, Bahreyn’de 1979’dan önce hükümet ve rejim açısından temel tehdit radikal sol ve seküler gruplardan gelmekteydi; fakat 1979 ile birlikte siyaset, spesifik bir mezhepsel odak ile ortak bir ajandada anlaşılmaya ve takip edilmeye başlandı. International Crisis Group, Bahrain’s Sectarian Challenge (2005)*

5 *Abdulhadi Almadrası, Irak’ta belirgin bir Şii figürken, kendisine Bahreyn vatandaşlığı verilmiş ve Bahreyn’de önde gelen dini aktörlerden birisi haline gelmiştir. İran İslam Devrimi’nin ardından ise, ülkede sivil isyan hareketlerini kışkırttığı ve organize ettiği gerekçesiyle vatandaşlığına son verilmiş, ülkeden sınır dışı edilmiştir. Islamic Front for the Liberation of Bahrain –Bahreyn İslami Kurtuluş Cephesi (al-Jabbah al-İslamiyyah li Tahrir al-Bahrain) ise, merkez ofisi Şam’da olan, Londra ve Tahran’da şubeleri bulunan; ülkede rejim değişikliğini savunan bir örgüttür.*

1994’te ve 1996’da benzer rahatsızlıklar ve kimi karışıklıklar yaşanmıştır. 1994’teki hareketin temel vurgusu, özellikle siyasi, iktisadi ve sosyal haklar noktasında ülkedeki durumun kötülüğü ve Şiilere yönelik negatif ayrımcılık yapıldığı idi. İsyanın başlatıcısı ve temel motoru Şiiler olsa da, söz konusu taleplerin Sünni gruplarca da desteklenen talepler olduğu belirtilmelidir; zira hükümetin ve rejimin gerekli reformlar ve iyileştirmeleri yapmadığı algısı, toplumun hemen tümüne hâkim bir algı idi ki bu algı, bugün de halen sürmektedir. 1996’daki sorun ise, biraz daha tehlikeli bir kamplaşmayı haber veren bir sorundu. Bahreyn hükümeti, finansal ve siyasi olarak İran tarafından desteklenen Bahreyn Hizbullahı isimli örgütün bazı terörist faaliyetlere bulaştığını ve Güney Asya kökenli yabancıları öldürüp; dükkanları ve evleri yaktığını iddia ederek, örgüte karşı sert bir operasyona girişti ve birçok lider ve yöneticisini mahkemeye çıkarttı. Yöneltilen temel suçlama ise, rejimi yıkıp yerine dış bağlantılı bir İslam Cumhuriyeti kurmaya teşebbüs idi.⁶ Yapılan bu suçlamalar, muhatapları tarafından kabul edilmedi ve süreç, hükümetin meşru ve temel talepleri mezhepsel olarak anipüle etme çabası olarak ifade edildi. Tüm bu karşılıklı suçlamaların tehlikeli mahiyeti dikkate alındığında yaşananların başlı başına kendisi dahi, karşılıklı güvensizliğin ve huzursuzluğun siyasi odaklı mezhepsel bir boyutta değerlendirilmesini doğuran bir durumu işaret etmesi bakımından iyi sinyaller olarak okunamayacaktır.

Düşük yoğunluklu bu sivil huzursuzluk hali, Emir İsa bin Salman Al Khalifa’nın ölümü sonrası 6 Mart 1999’da Hamad bin İsa Al

6 *Bahreyn hükümetinin iddiasına göre örgütün yönetici kadrosunda, Saeed Alshehabi, Mansour Aljamri, Ali Salman Ahmed Salman ve Hamza Kathem Ali bulunmaktaydı.*

Khalifa'nın devletin Emir'i olarak başa geçmesiyle beraber farklı bir boyut kazanmıştır. Zira yeni Emir ile oluşan iyimserlik, 90'larda siyasi olaylara karışmış ve tutuklanmış yüzlerce mahkûmun salıverilmesi, belirgin muhalif liderlerden Abdul Amir Al-Jamri'nin affı, kadınlara ilk defa olarak oy kullanma hakkı verilmesi, yurtdışında sürgündeki muhalif liderlere geri dönüş çağrısı⁷, Şura Meclisi'ne Hristiyan, Yahudi, Güney Asya kökenli insanların atanması ve Şura Meclisi'ndeki toplam Şii üyelerin sayısının 19'a yükseltilmesi gibi olumlu adımlarla beraber pekişmiştir. Öyle ki, atılan adımlar Batılı kimi düşünce kuruluşlarınca, bölgesel liberalizasyonun ayak izleri olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, atılan belki de en önemli adım, ülkede anayasal, yasal, hukuki, siyasi, iktisadi ve sosyal reform için oluşturulan Ulusal Eylem Tüzüğü'nün 14-15 Şubat 2001'de referanduma sunulması olmuştur. Sonuç, muazzam bir destek çıkarmış ve UET halk tarafından %98,4 ile kabul edilmiştir. Fakat sonrasında, ülkeye yeni anayasasını kazandıracak girişimler, var olan iyimserliği pekiştirecek şekilde seyretmemiş, 14 Şubat 2002 itibarıyla Bahreyn krallık olarak deklare edilmiş ve yeni anayasa, eskisinin revize edilmiş bir haliyle yürürlüğe konmuştur.

Bu ise, UET'de belirtilenin aksine bir durum oluşturması anlamında yeni sıkıntılar ve siyasi tepkiler anlamı taşımaktaydı. Zira ülkedeki çoğunluk tarafından bu anayasa, anayasal bir monarşiye uymayacak şekilde Kral'a çok geniş yürütme yetkileri tanıyan, Şura Meclisi'ni istişari bir mekanizmadan öteye taşıyarak yasama faaliyetlerini denetleme ve onay makamına yükselten, yasamanın seçimle gelmiş üyelerin inisiyatifinde olmadığı, yürütme gücünün

⁷ Sürgünden ülkeye çağrılan liderler arasında, ülkedeki en belirgin Şii âlimlerinden olan Şeyh İsa Kasım ve Şeyh Haydar Al-Sitri de bulunmaktadır.

yasama gücüne oranla çok üstün olduğu bir anayasa olarak ifade edilmektedir. Beraberinde, 90'larda çeşitli insan hakları ihlallerine karışmış olan güvenlik güçlerinin affedilmelerini getiren yasa da, ülke içi tansiyonun yükselmesine sebep olan önemli bir diğer unsurdu.

c) İktisadî Yapı

Ülkedeki iktisadî doğal kaynak durumuna bakıldığında, petrol ve alüminyumun en önemli kalemler olduğu görülmektedir. Zira Bahreyn ihracatının %79'unu petrol oluşturmakta; hükümet gelirlerinin %70 kadarı ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'nın %11'ini yine petrol gelirleri sağlamaktadır. Bununla birlikte, GSYH'deki büyümenin %26'sı ülkedeki finansal sektör üzerinden oluşmaktadır; zira Bahreyn, küresel düzlemde İslami bankacılığın önemli bir merkezi olma yolundadır. Emlak, hizmet ve inşaat sektörleri de, GSYH'nin %7'sini oluşturması bakımından dikkat çeken sektörlerdir. Bahreyn ekonomisi, makro göstergeler olarak son yıllarda istikrarlı bir büyüme göstermektedir. 2009 yılında GSYH'deki reel büyüme oranı %3,1; 2010 yılında da %4 olmuştur.⁸ Yine, kişi başına düşen milli gelirden de son yıllarda artan ivmeyle bir iyileşme söz konusudur. Öyle ki yirmi birinci yüzyılın ilk on yılı itibarıyla, ülkede kişi başı milli gelir 20.475 dolar olmuştur.⁹ Fakat bu pozitif ekonomik göstergelere rağmen, özellikle Batı menşeli uluslararası ekonomi kuruluşlarınca ülkeye yöneltilen en ciddi eleştiri noktası, ülke içi zenginliğin toplumda eşit olarak paylaşılmadığı

⁸ Bahrain Economic Development Board, "Economic Overview", Annual Economic Review 2010

⁹ International Monetary Fund, World Economic Outlook Database: Bahrain (April 2011)

yönündedir.¹⁰ Ekonomik liberalizm ve özel sektöre yoğunlaşan iktisat politikasının, çok küçük bir azınlığın çıkarlarına hizmet ettiği yönünde genel bir kanı ve rahatsızlık bulunmaktadır. Bu da Bahreyn içi dengelerdeki iktisadi boyutla alakalı önemli ve kayda değer bir durumdur.

Son küresel finansal kriz, Bahreyn ekonomisinde de olumsuz bir etki yaratmıştır. Gayrimenkul, finans ve inşaat sektörleri olumsuz etkilenmiş; en büyük çapta yolsuzluk ise, bankacılık sektöründe yaşanmıştır. Bankacılık sektöründeki yolsuzluk rakamlarının milyar dolarlar düzeyinde olduğu ifade edilmektedir.¹¹ Keza hükümetin ekonomi politikalarında diğer yolsuzluk iddialarının ülke içerisinde kuvvetli bir sesle yankılanması da yine bu döneme denk düşmektedir. 2011'in başında %4'ün altında seyreden işsizlik oranının, takip eden 2-3 ay içerisinde % 4'ü aşması da¹², var olan iktisadi hoşnutsuzluğu pekiştiren bir başka unsur olmuştur. Ülkedeki istihdam durumunun Bahreynliler açısından en rahatsız edici boyutu ise, kötüleşen bu rakamlardan çok, işgücü piyasasının ve total işgücünün yaklaşık % 83'ünün Bahreynli olmayan nüfustan oluşmasıdır. Bahreynliler'in, yabancılarla işgücü piyasasında rekabet edebilmeleri çok mümkün olmamakta; zira yabancı işçilerin düşük ücret ve kötü çalışma standartlarını kabul etmeleri, istihdam imkânını yabancıların lehine çevirmektedir. Bu ise, toplum içi bir gerilim kaynağı olduğu kadar, Bahreyn'e Hindistan, Pakistan, Filipinler gibi ülkelerden çalışmak zorunda oldukları için gelen insanların, ülke içi hizmet, inşaat sektörü ve endüstriyel

10 *Widespread Inequality Fanning the Flames in Bahrain, Deutsche Welle (17 February 2011)*

11 *Saad Boss Facing Criminal Charges in Bahrain, Reuters (8 March 2011)*

12 *Bahrain Economic Development Board, Bahrain Economic Quarterly – 2011 Second Quarter*

sektör tarafından sömürülmeleri gibi, ciddi bir başka sorunu da gün ışığına çıkarmaktadır. Zira yabancı işçiler, söz konusu sektörlerde çok düşük ücretlerle ve kötü koşullarda çalıştırılmaktadır.

Bunun yanısıra, hükümetin iskân politikasına yönelik bir gerilimden de bahsetmek mümkündür ki bu da ülkedeki önemli sosyo-politik konulardan biridir. Özellikle düşük gelirli insanlar, hükümet tarafından kendilerine sağlanacak barınma olanaklarına ihtiyaç duymaktadır. Son yıllarda ise, hükümetin iskân politikasını adam kayırmacılık üzerinden gerçekleştirdiğine yönelik ciddi bir tepkinin varlığından söz edilebilir. Bazı kaynaklar, Ağustos 2010 itibariyle 53 bin ailenin, kimisi uzun zaman olmak üzere, hükümet tarafından kendilerine sağlanacak iskânı beklemekte olduğunu belirtmektedir. Beraberinde, yoksul ve kırsal bölgelerde yaşayan insanların, altyapı, su, kamu hizmeti ve elektrik gibi ihtiyaçlarının bulunduğu belirtilmektedir. Bu da, hükümetin toprak ve iskân politikasında adil davranmadığı suçlamalarına yoğun şekilde hedef olmasını getirmektedir.

Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma İndeksi verilerine göre Bahreyn, insani kalkınmışlık bakımından Arap ülkeleri ortalamasının üzerinde ve veri sağlanabilen 169 ülke arasında 39'uncu durumda bulunmaktadır.¹³ KİK ülkeleri arasında resmi eğitimi (1919 yılında) ilk kabul eden ülke olmanın yanı sıra, okuma yazma oranı yaklaşık % 90'dır. Yüksek öğretim dâhil ülkedeki tüm eğitim düzeyleri, halka ücretsiz sağlanmaktadır. Ülkede 3 devlet üniversitesinin yanı sıra 15 de özel üniversite bulunmaktadır.

13 UNDP, *International Human Development Indicators: Bahrain*

d) Kimlik Yapısı

Dinî, mezhebî ve etnik kimlikler Bahreyn’de önemli unsurlardır. Birçok Bahreynli, etnik kimlikler ve mezhepler arası harmoninin, Bahreyn’in en önemli özelliği olduğunu düşünmekte ve vurgulamaktadır. Öyle ki ülkede, komşu ülkeler olan İran ve Suudi Arabistan’a mezhebi yaklaşımları bakımından olumsuz referans verilmekte; gerek Şii gruplar, gerekse Sünni grupların, etnik ve mezhepsel ilişkinin mahiyetinden memnun oldukları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, hükümetin mezhep temelli ayrımcılık politikası uyguladığını savunan gruplar da bulunmaktadır ki bu da zaten Şubat-Mart 2011’deki olayların bağlamı içerisinde, sıklıkla gündeme gelen bir mesele olmuştur. Ülke içinde, kimi durumlarda mezhepsel gerilimlerin ortaya çıkabildiği reddedilemez; lakin bunun, bir bütün olarak Bahreyn fotoğrafını yansıtan bir durum olduğundan söz etmek mümkün değildir. Kaldı ki, olayın salt teolojik boyutu bulunmamakta; direkt olarak siyasal, iktisadi ve sosyal boyutta analize muhtaç realitelerin varlığı da açıktır.

Bahreynli Şiiler, etnik olarak iki gruptur: çoğunluğu Arap yarımadası orijininin Baharna; az bir kesimi ise Pers soyundan Acem kökünden gelmektedir. Ülkedeki birçok Şii, Şii İslam’ın on iki imam öğretisi altındaki Caferi okula tabi olup taklid mercii’ne bağlıdır. Birçoğu, Kum Okulu’ndan İran’ın Büyük Ayetullahı Ali Hamaney’in rehberliğine bağlıdır ve siyasal olarak, Hamaney’in benimsediği velayet-i fakih doktrinini izlemektedir. Diğer Bahreynli Şiiler, velayet-i fakih doktrininin altında yer almayan Irak’taki Necef Okulu’ndan Ayetullah Ali Sistani’nin rehberliğini izlemektedir. Diğer bazı gruplar ise, İmam Muhammed Al Şirazi ve Lübnanlı Ayetullah Muhammed Hüseyin Fadlallah’a bağlıdır ki bu iki isim de velayet-i

fakih doktrininin altında yer almayan isimlerdir. Bu son kategori, Şii topluluk içerisinde özellikle genç ve eğitilmiş kişiler arasında var olan bir durumdur. Bahreynli temel Şii dini figürlerinin, Ulema Meclisi isiminde bir heyetleri bulunmaktadır ki bu heyet Bahreyn içerisinde dini ve teolojik hususlara dair koordinasyonu sağlamak üzere oluşturulmuştur.¹⁴ Bahreyn’deki Sünni nüfus ise, içerisinde Suudi Arabistan’ın merkezi bölgeleri, Arap Körfezi’nin doğu kıyısı ve hatta Arapların Afrikalı kökenlerinin bulunduğu çeşitli kabilelerden

14 Her ne kadar Bahreyn’de mukim bir taklid mercii bulunmasa da, ülkede Şeyh İsa Kasım, Şeyh Muhammed Mahfuz, Şeyh Abdullah Gurayfi gibi son derece etkin Şii din âlimleri bulunmaktadır.

gelen nüfus grubudur. Sünni öğretinin Şafi, Maliki ve Hanbelî okullarına mensupturlar. Şii İslamı'na görece daha az hiyerarşik ve sistematik olması, Şii İslamı'ndaki taklid mercii statüsü gibi bir statü bulunmaması dolayısıyla Sünni din âlimleri, Sünni halk üzerinde, Şii din âlimlerinin Şii halk üzerindeki etkisine nazaran daha az etki sahibidir. Bahreyn'deki Sünni dini düşünce iki ana akımcı domine edilmektedir: Selefi hareket ve Müslüman Kardeşler çizgisi. Beraberinde, yine Sünni akım içerisinde cılız da olsa Sufi bir akım da bulunmaktadır.

Böylesi bir dinî, mezhebî ve etnik çeşitlilik içerisinde, bu unsurların kendi aralarında siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel alanlara dair farklı perspektiflerin bulunması olağandır. Kaldı ki bir mezhebi grup ya da etnik grubun kendi içinde dahi bu alanlara dair yaklaşım ve perspektif ayrışması olduğu belirtilebilir. Örneğin, taklid mercii'ne bağlı Şii gruplar ile bağlı olmayan gruplar arasında; ya da Selefi çizgideki Sünni gruplar ile Müslüman Kardeşler çizgisi arasında önemli dozaj ve yaklaşım farklılıklarından bahsetmek mümkündür. Bununla beraber, birçok Sünni grupta, önemli kimi Şii dini figürlerinin siyasal yönlerine sıklıkla vurgu yapmak suretiyle bazı Şiiilerin, ülkedeki mevcut düzeni, velayet-i fakih sistemi temelli ve İran İslam Cumhuriyeti'ne paralel bir İslami yönetim anlayışına bırakmak noktasında bir

yaklaşımları olduğu kanısı mevcuttur. Bu kanıyı besleyen teolojik bir nokta ise, dini bir taklid mercii'nin öğretilerinin, ona mensup olanlar için yabancı bir devlete bağlılığı gerektirmemekte oluşudur. Sünnilerin Şiiilerin Bahreyn'e bağlılık ve sadakatleri noktalarındaki kendilerine yönelttikleri bu şüpheler, ülkede Şiiiler açısından sorunlu ve oldukça zor bir durum yaratmaktadır.

Bununla birlikte bahsedilmesi gereken önemli bir husus, ülkedeki mezhepsel ilişkileri etkileyen tek unsurun teolojik faktörler olmadığıdır. Sosyo-ekonomik faktörlerin de bu ilişkilerin yapısına etkiyen rolünden bahsetmek gerekmektedir. Zira birçok Şii, mezhepsel temelde sistematik bir ayrımcılığın kurbanı olduklarını iddia etmekte; buna delil olarak da, devletin önemli bürokratik pozisyonları ve BSG, polis gücü gibi kurumlarda çok az sayıda Şii'nin bulunduğunu belirtmektedirler. Bu sıkıntının dozajını arttıran bir diğer unsur da, çok sayıda yabancıların dışarıdan gelerek bu bürokratik pozisyonlarda yer bulmaları ve bu suretle Şiiiler'in kendilerini, hükümet tarafından güvenilmeyen unsurlar olarak mütalaa edildikleri kanaatidir. Beraberinde, birçok Şii tarafından dillendirilen bir başka husus, ayrımcılığın iktisadi yaşamda da olduğu ve genel olarak bakıldığında ülkedeki Şii nüfusun Sünni nüfusa göre daha yoksul olduğu iddiasıdır. Bürokratik pozisyonlarda Sünniler'in Şiiiler'e göre çok daha fazla yer aldığı hususu, ekibimizce de gözlemlenmiş; lakin yoksulluk ve sosyo-ekonomik boyuttaki durumun, net ve kesin ayrımlarla bir tarafın lehine ya da aleyhine olduğu hususunun çok belirgin olduğu kanaatine ulaşamamıştır. Zira ülkede, ayrı mahalle ve bölgeler şeklinde yaşam olduğu kadar, Şiiiler'le Sünniler'in birarada yaşadığı bölgeler de mevcuttur ve gerek mahalle ve bölgenin genel durumu, gerek evlerin ve yaşam standartlarının durumu arasında maddi refah düzeyi anlamında çok belirgin uçurumlar bulunmamaktadır.

Ülkede Sünniler'in daha çok bürokratik pozisyonlarda çalıştığı, Şii'lerin ise, buralarda yer bulamamalarının da etkisiyle ticaret ve iş sektöründe aktif olduğu görülmektedir. Örneğin Körfez'de toplamda 450 şubesi ve 5000 çalışanı olan, ülkedeki en büyük şirketlerden birisi olan Jawad Şirketler Grubu'nun sahibi Ameer Jawad bir Şii'dir.

Fakat bununla birlikte ülkedeki büyük şirketlerin dağılımına bakıldığında, bu büyük şirketlerin birçoğunda hükümetin ve hükümetle irtibatlı kişilerin büyük pay ortağı olduğu görülmektedir. Bu da, Şii nüfusa yönelik bir dezavantajlı ve ayrımcı durum yaratmaktadır. Beraberinde belirtilmesi gereken ek bir husus, bunun aynı zamanda hükümetten bağımsız Sünni nüfus açısından da iktisadi bir dezavantaj anlamına geldiğidir. Ancak, gerek hükümet ve bürokrasi pozisyonları, gerekse büyük işletme faaliyetleri bakımından ayrımcılığın özellikle Şii nüfusa yönelik olduğu, bir realitedir.

Sünniler'in bu hususlara dair düşünceleri ise, özellikle iktisadi hayata dair; yoksulluk, yaşam standartları gibi hususlarda herhangi bir kesin ve belirgin ayrımların olmadığı; refah sorununun hem Şii, hem de Sünni toplumun ortak sorunu ve her iki kesimin de sıkıntısını ortak çektiği bir husus olduğudur. Devletin özellikle ve ayrımcı bir şekilde Şii'leri ekonomik hayattan dışlamak ya da silmek gibi bir politikası olduğu savını da kabul etmemektedirler; zira iş dünyasının etkin bir kanadının Şii'lerin elinde olmasının ve Şii nüfus içerisinde büyük ve önemli işadamlarının bulunmasının, bu yönlü negatif ve art niyetli bir ayrımcılık siyasetinin olmadığına delil teşkil ettiğini belirtmektedirler. Beraberinde, Sünniler'in kabul etmediği bir başka husus ise, devlet ve bürokratik pozisyonlardaki Şii'ler aleyhine bir ayrımcılığın olduğu iddiasıdır. Burada da kimi bakanlıklarda Şii'lerin sayıca

çok baskın olduğu belirtilmekte ve bürokratik mekanizmalarda Şii ağırlığı dillendirilmektedir. Fakat bu noktada belirtilmesi gereken husus, ülkedeki bakanlıkların sadece 4'ünün Şii partinin elinde olduğu gerçeğinden hareketle, bu bakanlıklardaki bürokratik pozisyonlarda Şii'ler lehine olan aritmetiğin, ülkedeki tüm bürokrasiye genelleştirilmesinin yanlış çıkarımlara sebebiyet vereceği hususudur.

Mezhepsel duruma dair önemli bir diğer konu da, eğitim ve dini yaşamdaki denge ile alakalıdır. Şii toplumun en çok muzdarip olduğu hususlardan birisi, ülkedeki radikal Selefi kimi âlimlerce, Şii'liğin sapkınlık ve bid'at olduğu yönündeki yazı ve görüşleridir. Beraberinde, tüm devlet okullarında İslami eğitim zorunlu olup, eğitim müfredatı sadece Sünni İslam'ın Maliki öğretisi çerçevesinde şekillenmiştir.¹⁵ Bununla birlikte, Şii kutsal günlerinin kutlanması ve seremonilerinin yapılmasında herhangi bir yasaklama bulunmamaktadır. Şii'lerin bir başka şikâyet noktası, hükümet tarafından kendilerine yeni camii yapılmasında kendilerine zorluklar ve kısıtlamalar getirildiği iddiasıdır; hükümetin buna yanıtı ise, ülkede hali hazırda Şii camilerin Sünni camilerden sayıca ve oranca zaten çok fazla olduğu ve bu anlamda yeni ibadethanelere ciddi gereksinimin olmadığı yönündedir. Zira 2008 itibarıyla, toplamda kayıtlı Sünni camii sayısı 360; Şii ibadethane olarak ise 863 Şii camiisi, 589 da hüseyniye bulunmaktadır.

Kraliyet ailesinin, ülkedeki etnik ve mezhepsel gruplarla ilişkisi ise biraz karmaşıktır. Bahreyn kabile, aile ve siyasi sistemi üzerine yapılan kimi çalışmalar göstermektedir ki Şii'lerin birçoğunun her ne kadar mevcut siyasi

¹⁵ *US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, International Religious Freedom Report 2007: Bahrain (2007)*

sisteme çeşitli noktalarda eleştiri, suçlama ve muhalefetleri bulunsada, Kraliyet ailesiyle iyi ve yakın ilişkileri olduğu bilinen etkin Şii aileler de bulunmaktadır. Yine, her ne kadar birçok Sünni'nin Kraliyet ailesine, Şii'lere görece daha yakın durduğu bilinse de, yirminci yüzyıldan bu yana mevcut yönetimin ciddi şekilde muhalifi olan önemli Sünni aileler mevcuttur.¹⁶ Bunun yanı sıra, yakın zamanda baş gösteren olaylarda, gerek Şii gerek Sünni gruplarca hükümete yöneltilen ciddi suçlama, rejimin olayları ve dinamiklerini siyasal ve sosyo-ekonomik odaktan, mezhepsel bir odağa çekmek noktasında alttan ve bilinçli bir politika izlediği yönündedir. Bunu yapmak suretiyle varmak istediği noktanın ise, kendi iktidar alanına yöneltilmiş ve siyasal-iktisadi taleplere konu olan hususların manipüle edilmesi olduğu belirtilmektedir.

III. SÜREÇ VE ANALİZİ

a) Şubat – Mart 2011'de Yaşananlar

Ocak 2011'in sonlarından itibaren, Bahreyn'de siyasal, iktisadi ve sosyal reform taleplerine dair, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya ağları ve internet forumlarında ilk hareketlilikler başlamıştı. Konu, daha çok Tunus ve Mısır'a refere edilerek gündeme geliyor ve bu ülkelerdeki süreçler tartışılıyordu. 14 Şubat 2011 günü için ülke çapında büyük protesto gösterileri çağrısı yapan "Bahreyn'de 14 Şubat Devrimi" ismiyle açılan bir Facebook sayfası, kısa zamanda büyük bir takipçi sayısına ulaşmış ve sosyal medyayı hareketlendirmişti. Tarihin 14

¹⁶ Fuad Khouri, *Tribe and State in Bahrain*, University of Chicago Press (1981)

Şubat seçilmesi ise bir tesadüf olmayıp, %98,4 ile kabul edilen; fakat sonrasında uygulamalar anlamında devamı getirilmeyen UET'nin onuncu yıl dönümü ve aynı zamanda 2002'deki son anayasanın yürürlüğe girişinin dokuzuncu yıldönümü oluşundan kaynaklanmaktadır. Kendilerine, "14 Şubat Gençlik Hareketi" adını veren ve herhangi bir siyasal, dini ya da ideolojik kurum ya da örgütle irtibatlı olmadıklarını belirten bir grup, Bahreyn'de köklü reformlar ve yeni bir yönetim yapısı için bir dizi teklif içeren bir açıklama yayımladılar. Bu açıklamada dile getirilen temel maddeler şunları içermekteydi:

- Mevcut meclisin dağıtılması,
- Mevcut anayasanın lağvedilmesi ve aşağıdaki hususları öngören yeni bir anayasanın teşekkülü:
- Yasama yetkisinin, her üyesi seçimle gelen üyelerden oluşan yeni bir meclis tarafından yürütülmesi
- Yürütme yetkisinin, seçimle gelen bir başbakan tarafından yapılması
- Bahreyn, her ne kadar Al Khalifa ailesi tarafından idare edilen anayasal bir monarşi olsa da, Kraliyet ailesinin üyelerinin hükümetin üç erkinde üst düzey pozisyonlara gelmelerinin yasaklanması
- Tüm siyasal tutuklu ve insan hakları aktivistlerinin serbest bırakılması ve hapisanelerdeki işkenceye dair ulusal bir

komisyonun kurulması,
-İfade ve basın özgürlüğünün garanti edilmesi ve medya üzerindeki devlet baskısının kaldırılması,
-Yargı sisteminin bağımsızlığının ve depolitizasyonunun sağlanması,
-Vatandaşlık politikasının siyasi kaynaklı olduğu iddialarını araştırarak bağımsız ve güvenilir ulusal bir komisyonun kurulması ve siyasi kaygılarla vatandaşlığa geçirilen kişilerin Bahreyn vatandaşlığından çıkarılmaları.¹⁷

mekanizmasına dair temel itiraz noktalarından başlıcası, kendi perspektifine göre Bahreyn'e gerçek bir anayasal monarşi yerleştirecek olan 2001'deki UET'nin gereklerinin yerine getirilmemiş olması; yerine, UET'nin ruhuna taban tabana zıt bir sistemin yürütülmesidir.

Benzer şekilde, ülkedeki en etkin Şii âlimlerinden İsa Kasım da, Arap coğrafyasındaki dalganın durdurulamaz olduğunu ve Bahreyn'de

Bu açıklamada yer alan taleplerin önemi, ülkedeki duruma dair huzursuzluk ve hoşnutsuzluk noktalarının, olabilen en köklü biçimde ifadesi olmasındandır.

Şubat'ın başında Al-Wefaq Partisi Genel Sekreteri Ali Salman, bir Cuma namazı sonrası, Tunus ve Mısır'da yaşanan değişim dalgalarına atıfta bulunarak Arap Körfezi ülkelerinin de bu ülkelerdeki gibi değişimi hak ettiklerini ve Bahreyn'de de anayasal monarşiye bağlı, fakat yasama ve yürütme erkine dair rekabetçi ve adil bir sistemin inşasının gerekliliğini vurgulayan bir konuşma yaptı. Ali Salman'ın ülkedeki yönetim

¹⁷ Buradaki hususa temel teşkil eden iddia, Bahreyn hükümeti tarafından ülkedeki mevcut demografik yapıyı Şii'ler aleyhine bozmak için, ülkeye gelen yabancı çalışanlara Bahreyn vatandaşlığının verildiğidir.

anayasal monarşi sistemi dâhilinde kalınarak, hükümetin halk tarafından seçilmesi, siyasi tutukluların salıverilmesi, işkencenin bitirilmesi ve dini ve mezhebi ayrımcılık politikalarının sonlandırılması çağrısında bulundu.

14 Şubat 2011'de ülkede kitlesel gösteriler baş göstermiştir. Farklı bölgelerde, cadde ve sokaklarda gün boyu düzenlenen bu gösterilere, ülke genelinde toplam 6 bin civarı protestocunun katıldığı belirtilmektedir. Gösterilerdeki slogan ve pankartlar ise, daha çok siyasi ve sosyo-ekonomik talepleri içeren hususlardır. Akşam saatlerinde Daih'te Ali Abdulhadi Almeshaima isimli göstericinin polis tarafından öldürülmesi, ülkedeki tansiyonu bir anda yükseltmiştir. Cenazenin kaldırıldığı Selmaniye Hastanesi'nin önünde toplanan yüzlerce insan, hastanenin acil kapısı önünde protestolara

başlamıştır. Bu esnada aralarında bazı gazetecilerin de bulunduğu bir grup protestocu acil bölümüne girip gün içerisinde protestolar esnasında yaralanan insanların fotoğraflarını çekip, Almeshaima'nın ailesiyle röportajlar gerçekleştirmiştir. Yine aynı gece, bir grup da İnci Meydanı'na yürümüş ve burada polislerle arbedeler yaşanmıştır. İki grup da karşılıklı birbirlerini suçlamakta; polis ve hükümet güçleri protestocuların polise acımasızca saldırdıklarını, protestocular ise polisin gaz bombası ve plastik mermilerle sivillere orantısız güç kullandığını iddia etmektedirler. Yine ertesi günün sabahında, Selmaniye Hastanesi'nin önünde binlerce kişi toplanmış ve hastanenin acil kısım girişi önünde miting düzenlemişlerdir. Çeşitli bölgelerde düzenlenen diğer protestolarda, protestocularla polis arasında çatışmalar yaşanmış, iki taraftan da yaralananlar olmuş, bu esnada polisin yakın mesafeden kullandığı ateşle bir kişi daha kaldırıldığı Selmaniye Hastanesi (SH)'nde yaşamını yitirmiştir. Bu ölümden sonra ise, ülkedeki tansiyonun çok yükseldiği belirtilmektedir. İnsanlar, Manama'nın merkezindeki İnci Meydanı'nda toplanmaya başlamış, meydana çadırlar kurulmuştur. Bu gelişme, olayların kısa zamanda bitmeyecek olan mahiyetini göstermesi bakımından önemlidir; Kral ise, aynı günün akşamı Mevlid Kandili dolayısıyla televizyondan halka yaptığı açıklamada yaşanan iki ölümden dolayı derin bir üzüntü duyduğunu, olayların araştırılacağını belirtmiş ve Bahreynliler'in şiddete başvurmamak ve yasalar dâhilinde kalmak kaydıyla ifade özgürlüklerinin kısıtlanmayacağını deklare ederek, meydandaki yerleşime izin vermiştir.

Meydandaki yerleşime verilen izinle beraber, Bahreyn'de protestoların merkezi İnci Meydanı haline gelmeye başladı. Binlerce insan, bir kısmı gece de kalmak suretiyle meydana

çadırlar kurarak, yönetime muhalefetlerini buradan dile getirdiler. Bu kalabalığa zaman zaman toplumun önde gelen kişileri ve siyasi parti liderleri de katıldı. Fakat gittikçe ülkedeki muhalefetin sembolü haline gelmeye başlayan meydandaki duruma hükümet daha fazla müsamaha göstermeyerek üçüncü gün itibariyle müdahale etti ve BSG güçlerinin gece yarısı operasyonu, çadırlarda kalan yaklaşık 1500 kişiyi meydana çıkardı. Bu operasyon esnasında karşılıklı ciddi arbedelerin yaşandığı, hem polislerden hem sivil göstericilerden yaralanma vakalarının olduğu; polis tarafından vurulan 3 kişinin yaşamını yitirdiği belirtilmektedir. Polisin orantısız güç ve şiddet yoluyla uyguladığı bu operasyonda plastik mermi, silah, gaz bombası, sert müdahale cisimlerinin kullanıldığı saptanmıştır. Olaylar esnasında yaralanan 50'den fazla sivilin birçoğunun bu cisimler marifetiyle yaralandığı, hastane raporlarında belirtilmiştir. Bununla birlikte, İçişleri Bakanlığı'nın açıklamasına göre meydan boşaltıldıktan sonra çadırlarda bıçak, hançer, pala gibi kesici aletlerin bulunduğu belirtilmiştir. Zira yaralanan yaklaşık 45 polisin birçoğunun bıçak darbeleriyle yaralandığı, yine raporlarda ifade edilmektedir. Bu boşaltma operasyonunun ardından bazı büyük caddelerde baş gösteren ve sabahın çok erken saatlerinden itibaren toplanan gruplarla polis arasında yine çatışma çıkmış, bu çatışmalarda İssa Abdul Hussein Ali Hassan isimli bir gösterici, yakın mesafeden kafasına isabet eden mermi sonucu yaşamını yitirmiştir. Bu, olayların ilk üç günündeki altıncı ölüm vakası olmuştur.

Olayların ardından Al-Wefaq, İçişleri Bakanlığı'nın meydandaki grubun silahlı olduğuna dair beyanını reddetmiş; ve Al-Wefaq, Wa'ad, İslami Hareket Toplumu, Ulusal Demokratik Topluluk, Milliyetçi Demokratik Toplum, Al Ikha' Ulusal Toplum ve Al Menbar

İlerici Demokratik Toplum'dan oluşan 7 parti ortak bir açıklama yayımlayarak, güvenlik güçleri tarafından meydana gerçekleştirilen operasyonu “çirkin bir kıyım” olarak nitelendirip kınamışlardır. Aynı zamanda, kabine üyelerinin istifasını, yeni bir kabine teşekkülünün gerekliliğini belirtmiş ve insan haklarını açıkça ihlal eden bu şiddet politikasına son verilmemesi halinde, ülkede kanlı bir sürecin doğabileceğine dair uyarıda bulunmuşlardır. Beraberinde, Al-Wefaq üyesi milletvekilleri, temsilciler meclisinden çekildiklerini deklare etmişlerdir.

Olayların ilk başladığı günden itibaren protestolardaki önemli merkezlerden biri haline gelen SH'deki miting ve gösteriler ise

daha da büyüyerek sürmektedir. Beraberinde, Bahreyn Öğretmenler Birliği de sürece ciddi anlamda katılmış ve üye tüm öğretmenlere ülke çapında grev çağrısında bulunmuştur. Bu gelişmeler, hükümet ile göstericiler arasındaki gerginlik ve çatışmanın daha da derinleşmesine ve çeşitli bölgelere yayılmasına sebep olan gelişmelerdir. Bu arada, özellikle Prens Salman bin Hamad bin İsa Al Khalifa ve danışmanı Zayed Al-Zayani'nin çeşitli yatıştırıcı girişimlerinden bahsetmek mümkündür. Bu anlamda, Al Wefaq temsilcileriyle yaptıkları farklı görüşmelerde, sokaklardaki şiddet

durumunun sonlandırılması için Al Wefaq ile birlikte çalışmak istediklerini, taleplerin bir diyalog zemininde değerlendirilmesi gerektiğini ve somut adımlar atılması noktasında karamsar olmamak gerektiğini belirtmişlerdir. Ali Salman ise gerçekçi, uygulanabilir ve somut adımların gecikme durumunun, sokaklarda gittikçe artan hoşnutsuzluğu derinleştireceğini ve Al Wefaq'ın kontrolü dışına çıkabilecek ve birtakım aşırı ve sert grupların yönlendireceği istenmeyen gelişmelerin olabileceği uyarısında bulunmuş, bunun için hükümetin gerekli adımları acilen atmasını talep etmiştir. Şeyh İsa Kasım da, yaptığı sert açıklamada kendi tabiriyle “krala sadık” birtakım gruplarca dillendirilen yumuşak ve aşamalı bir reform geçiş sürecinin bir aldatmacadan ibaret olduğunu ve hükümetin oyalama ve manipülasyon siyaseti izlediğini ifade etmiştir. Tüm bu unsurların, açıklama yapan kişilerin toplumsal tabandaki etkileri de dikkate alındığında, çözümsüzlük sürecinin ülkede gittikçe yerleştiğine işaret ettiğini belirtmek mümkün olacaktır.

Meydanın boşaltılmasından sonra meydana hâkim olan BSG güçlerinin iddiaları da, ülkede var olan durumun karmaşıklığını ve derinliğini gösteren bir diğer husustur. BSG yetkilileri, çıkan kimi olaylar esnasında bazı protestocuların vücutlarına kırmızı sıvılar döktüklerini ve önceden ayarlanmış şekilde bunların kameralarca kaydedildiğini, sonrasında ise internet ve uydu üzerinden uluslararası kamuoyuna sunulan bu görüntülerle, ülkenin her yanına çok kanlı çatışmaların yayıldığı izlenimi vermeye dönük manipülasyonlar yapıldığını iddia etmektedirler. Bazı hükümet yetkilileri ise, bu kırmızı sıvıların SH'deki kan bankasından çalınan kanlar olduğunu iddia etmektedirler. Muhalif grupların ise, bu iddiaları yalanladığı belirtilmektedir. Bunu lehte ya da aleyhte kanıtlayacak net bilgiler ise SH'den tedarik

edilememiştir; zira hastane içerisindeki siyasi kutuplaşma durumu, bu ve benzeri iddialara dair net bilgilerin alınmasını oldukça zorlaştırmıştır. Gerek acil departmanı gerekse hastanenin diğer kısımlarında oluşan realite, hastanenin sadece tıbbi hizmet sunma fonksiyonunun dışına çıktığını, aynı zamanda siyasi kavganın bir enstrümanı olarak kullanılmaya başlandığını, dolayısıyla içeriden bu anlamda kesin bilgilerin alınmasının imkânının çok kalmadığını; bu iddialara benzer durumların yaşanma ihtimalinin ise yok olmadığı sonucunu vermektedir. Beraberinde belirtilmesi gereken, söz konusu iddiaların konusu olan hususlar ne kadar çirkin ve gayri ahlaki ise de, BSG'nin her ne olursa olsun aşırı güç kullanarak ciddi yaralanma ve ölümlere sebep olan uygulamalarının üzerini örtmemektedir.

Bu gelişmelerin yanı sıra, konu dâhilinde bahse değer bir başka husus, Irak'ta sürgünde yaşayan Bahreyn'in etkin Şii liderlerinden Abdulhadi Almadrası'nın Ehli Beyt TV kanalına verdiği mülkatta yer alan ifadeleridir. Almadrası, 250 yıldır ülkeyi yöneten Al Khalifa hanedanlığının yıkılması için tam fırsatın yakalandığını ve bunun hükümet, prens ya da veliaht prensle diyalog görüşmeleri yaparak kaybedilmemesi gerektiğini ve gösterilerin kararlılıkla sürdürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Beraberinde, hükümetin sadece şiddet dilinden

anladığını, bu yüzden hükümet güçleri ve BSG'nin şiddetine halkın şiddet diliyle cevap vermesi gerektiğini, olaylar esnasında verilen şehitlerin Bedir, Uhud ve Kerbela şehitleri ile aynı makama sahip olduklarını; ve Bahreyn'deki mevcut durumun ikinci Kerbela olduğunu beyan etmiştir.

Her ne kadar Almadrası'nın şiddet içeren bu dili, süreç içi dinamiklerden bir tanesi olarak mütalaa edilebilir olsa da, Al Wefaq'ın öncülük ettiği muhalefetin önemli ve çoğunluk grubu, sürecin en başından bu yana gösterilerin ve taleplerin meşru ve barışçıl bir çerçevede götürülmesi noktasında özel bir hassasiyet ve dikkat göstermişlerdir. Bu gibi açıklamalar ise, şu ana dek gösterilen bu yaklaşımın etkinlik kuvvetini tehlikeye düşürme olasılığı barındırmaktadır. Zira, karşılıklı şiddet dilinin tahriki ve teşviki, ülkenin tam bir kaos ve iç savaş ortamına sürüklenmesini doğuracak; farklı zamanlarda yaptığı açıklamalarda Ali Salman, bunun ise kendilerinin hiç arzu etmeyecekleri ve sonuca hizmet etmeyecek gayri insani bir durum yaratacağını belirtmiştir. Ayrıca olayı teolojik ve siyasi mezhepçilik terminolojisi üzerinden değerlendirmek, olaylar ilk başladığı günden itibaren muhalefet hareketinin yapısındaki Sünni gruplar açısından da ciddi bir rahatsızlığa yol açabilecek tehlikeli bir başka durumdur. Zira muhalefet, uluslararası kamuoyuna yansıdığı şekliyle tamamen bir Şii başkaldırı hareketi değildir. Bilakis, içerisinde Sünni grup ve unsurların da yer aldığı ve temel yapısında siyasi, iktisadi ve sosyal taleplerin bulunduğu marjinal olmayan, geniş destekli bir harekettir. Bu husus ise, gösterilerdeki slogan, pankart, konuşma içerikleri ve diğer materyallerin mahiyetinden de belli olmaktadır. Fakat öncelikle BSG'nin başvurduğu aşırı güç ve şiddet yaklaşımı, beraberinde bu ve benzeri mezhepsel tonu yüksek ateşli ifade ve konuşmalarca durumun tahriki, kimi gruplar

arasında bir ton farklılaşmasını getirmiş ve o ana dek hiçbir yerde dillendirilmeyen rejimin düşürülmesi talebinin küçük de olsa bazı gruplarca dillendirilmesini doğurmuştur.

Veliaht Prens, durumun daha da derinleşmesini önlemek adına Kral'ın kendisini, içerisinde Şii gruplar, Sünni gruplar ve Kraliyet ailesinden de bir üyenin yer alacağı bir ulusal diyalog platformuna başkanlık etmesi için yetkilendirdiğini deklare etmiştir. Ali Salman da, protestoların barışçıl doğasına vurgu yaparak, çeşitli muhalif gruplar ve gençliğin, hükümetin iyi niyetini ve adım atma iradesini göstermesi durumunda geliştirilecek bir diyalog sürecine hazır olduklarını belirtmiştir. Bu çerçevede, CNN'e verdiği demeçte Veliaht Prens, iki taraf arasında karşılıklı güvenin tesisi noktasında hükümetin, barışçıl gösteriler için meydanı yeniden açacağını beyan etmiş ve ülkede var olan muhalefet hareketini, marjinal bir hareketlenme olarak değil, toplumun çok ciddi bir oranını temsil eden ve çeşitli grupları ihtiva eden bir realite olarak algıladıklarını ifade etmiştir. Beraberinde, geçen on yılda atılan adımların yetersizliği noktasında muhalefetin eleştirilerini haklı bulduğunu ve bu kriz ortamından düzgün bir siyasal sistemin çıkması için her kesimin daha ılımlı davranması gerekliliğine inandığını belirtmiştir. Bu yaklaşım, krizin yatıştırılması ve barışçıl mahiyetin korunmasına katkı sunacak bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir; ki Al-Wefaq başta olmak üzere ülkedeki Şii toplumun büyük çoğunluğu tarafından da memnuniyetle karşılanmıştır.

Bu diyalog çabaları sürerken, daha önceden tüm muhalefetçe alınan kararın yansıması olarak, ülke çapında çalışan nüfusun yaklaşık % 80-85'inin iştirakiyle bir genel grev gerçekleştirilmiştir. Burada vurguya özellikle değer iki husus bulunmaktadır. İlki, ülkedeki

çalışanların hemen hepsinin katılımının, muhalif hareketin, dini ya da mezhebi bir kimlik üzerinden olmadığını resmetmesi; ikincisi ise, grev esnasında dillendirilen ve üzerine vurgu yapılan sloganların, anayasal reform, ulusal birlik, mezhepçiliğin reddi ve protestolar esnasında sivillerin ölümlerini kınayan sloganlar olmasıdır. Bu anlamda, Al Wefaq da bağımsız bir deklarasyon yayımlayarak, toplumun haklı taleplerini desteklediğini bildirmiştir.

Wefaq'ın, açıklamasında vurgu yaptığı temel hususlar şu şekildedir:

- Bahreyn'de anayasal bir monarşi kurulması ve karşılıklı akde dayanan, gücü topluma veren yeni bir anayasa tesisi,
- Hükümetin özgürce ve doğrudan toplum tarafından seçilmesi,
- Masum sivillerin ölümüne ve yaralanmasına sebep olanların hesap vermesi,
- On yılı aşkın bir süredir devam eden taleplere konu olan; tam bağımsız ve gücü elinde bulunduran bir parlamento, yerel yönetim ve belediye meclislerine daha fazla yetki ve güç, seçim bölgelerinin yeniden dağılımı, kamu kaynaklarının adaletsiz oran ve dağıtımının engellenmesi gibi temel siyasi ve sosyo-ekonomik hususların çözümü için yönetimin irade gösterip adım atması.

Beraberinde, Al-Wefaq, Wa'ad, İslami Hareket Toplumu, Ulusal Demokratik Topluluk, Milliyetçi Demokratik Toplum, Al Ikha' Ulusal Toplum ve Al Menbar İlerici Demokratik Toplum'dan oluşan 7 muhalefet partisi de ortak bir bildiri yayınlamışlardır. Bu bildiri de yer alan temel hususlar şu şekildedir:

- Güvenlik güçlerince işlenen *katliamın*¹⁸ sorumlularının bir an önce bulunması,
- Olaylarda ölenlerin ailelerinden özür dilenmesi,
- Ulusal diyalog yolunda hükümetin daha somut adımlar atması,
- Resmi devlet medyası tarafından bilinçli yapılan ve mezhepsel nefreti kışkırtan yayın politikalarına son verilmesi,
- Tüm siyasi tutukluların salıverilmesi,
- 14 Şubat Gençlik Hareketi de dahil, süreçle ilgili olan tüm siyasi grup ve partilerin istişare mekanizmasına dahil edilmesi.

Bunun ardından, meydana gelen gösterilere bir nevi alternatif olarak oluşturulan ve kimi gruplarca kullanılan keskin ve sert söylemlere görece daha ılımlı bir muhalefet dili tutturarak bir gösteri de El-Fetih Camii'nde düzenlenmiştir. Muhtelif rakamlarda, en azı 150 bin, en fazlası 400 bin insanın katıldığı ifade edilen söz konusu

¹⁸ Bildirinin orijinalinde ifade, “*katliam*” olarak geçmektedir.

gösteride, Ulusal Birlik Komitesi ismiyle ülkedeki muhalefeti bir araya getirmeye dönük bir platforma başkanlık eden Şeyh Abdullatif Mahmud bir konuşma gerçekleştirmiştir. Konuşmanın içeriği şu unsurlardan oluşmaktadır:

- Ulusal Birlik Komitesi, ülkedeki herhangi bir siyasi, dini ya da mezhebi akımla direkt ilişkilendirilmeyecek bir grup önemli dini ve siyasi aktörün bir araya gelerek oluşturduğu ortak bir platformdur,
- Mevcut rejimin meşruiyeti halen geçerlidir ve ülkedeki istikrar konusu müzakere edilemez,
- Gösterilerde ölenlerin anısına derin bir saygı ve üzüntü hissedilmelidir,
- Ülkenin bir iç istikrarsızlık ve kaosa sürüklenmesinin önüne ulusal bir konsensüsle geçilmelidir,
- Farklı gruplar arasında nifağa izin verilmemelidir,
- Meydandaki gösterileri düzenleyen ve katılanlar da dahil tüm Bahreynli Şiiler'e: Aynı şikayet, mağduriyet, problem ve sıkıntılara sahip insanlar olarak, Bahreyn ulusu ayrılığa düşmeden bir bütün olarak hareket etmelidir ve erdem ve faziletin peşinde, meydana gelen insanlarla ortak hareket etmek noktasında bir kararlılığın sergilenmesi gerekmektedir,
- Tüm Bahreynli Sünniler'e: Farklı görüşler, mantık ve ortak akıl geliştirmek suretiyle müzakare edilmelidir,
- Ülke yönetimine: Bahreynli insanlar temel haklarını talep etmektedirler; otorite ve yetki gerçek anlamda halka verilmeli, anayasal bozukluklar toplum lehine giderilmeli, tüm etnik, mezhebi, ailevi ya da sınıf temelli ayrımcılık noktaları kaldırılmalı, bürokrasi ve ülke yönetiminde yetki ve sorumluluk makamlarındaki kişilerin yolsuzlukları cezalandırılmalı ve yolsuzlukların son bulması sağlanmalı, ülkedeki zenginlik ve refahtaki gayri

adil dağılım adil hale getirilmeli, ve nihayetinde anayasada tüm yetki ve otoritenin halkta olacağı bir sistem temelinde temel ve dengeli reformlar bir an evvel gerçekleştirilmelidir.

Söz konusu deklarasyondaki talepler, ülkedeki belirgin ve en etkin Şii muhalefet kurumlarının sürecin başından bu yana vurguladığı hususlarla hemen hemen aynı hususları içermektedir. Bu anlamıyla Ulusal Birlik Komitesi, bir platform olarak inşa edilmiş ve çeşitli farklı grupların katıldığı bir organizasyon halini almıştır. Genel Başkan Abdullatif Mahmud, yaklaşık 100 önde gelen ismin iştirak ettiği komitenin kuruluş misyonunu, hükümetin baskıları karşısında ortak bir tepki olarak ifade etmektedir. Bu ortak tepkide ise, mezhepsel farklılık temelinde anlaşılacak bir nokta bulunmamasına karşın, hükümetin bu hususu özellikle mezhep temelli bir noktaya çekmeye çalıştığı da, yine Şeyh Mahmud tarafından belirtilmektedir. Beraberinde, yine Dr. Mahmud, muhalif hareket içerisinde ana akım olmayan bazı küçük gruplarca konunun istismar edildiğini ve İran gibi bazı dış ülkelere referans verilerek olaya mezhepsel bir boyut katılmaya çalışıldığını da ifade etmektedir. Örnek olarak ise, gerek SH'deki protestolar ve üslubun, gerekse okullardaki grevlerin siyasi içeriklerinin, ilgisi olmayan iki saha olmasına karşın zamanla mezhepsel bir boyutu ihtiva etmesini göstermektedir. Ülkedeki en büyük ve etkin muhalefet partisi Al Wefaq Genel Başkanı Ali Salman ise, dış referanslı bir durumun söz konusu olamayacağını, Al Wefaq olarak bunun bizatihi kendileri tarafından da kabullenilmeyecek bir husus olduğunu; lakin konunun bir şekilde uluslararası arenaya taşınmasının, hangi taraftan olursa olsun bu gibi yaklaşımlara kapı açabileceğinin, burada ise herkesin çok dikkatli olması gerektiğinin altını çizmiştir. Beraberinde ise, Şii ve Sünni grupların

muhalif hareket çatısında ortak taleplerle bütünleşik hareket ettiklerini, muhalefet hareketinin barışçıl mahiyeti koruyacağını, polisle çatışmadan olabildiğince kaçınmak istediklerini ve demokratik ve sivil toplum taleplerini sürdüreceklerini belirtmiştir. Aynı zamanda hükümeti, özellikle medya üzerinden mezhebi ayrılıkçılık yapmak ve olayların doğasını mezhebi zemine çekmeye çalışmak suretiyle toplumu manipüle etmeye çalışmakla itham etmiştir.

Bu arada Kral, Veliht Prens'in kendisine önerdiği iki önemli kritik adımı uygulamaya soktu. Bunlardan ilki, 2010 yılında suikast ve rejimi devirmeye teşebbüsle ülke ve devlet güvenliğini tehlikeye soktukları suçlamasıyla sürgüne gönderilen, aralarında Al-Haq lideri Hassan Meshima, ve Abdulcelil Alsankis ve Şeyh Muhammed Habib Alsafaf (Almekdad) gibi bazı önemli siyasi aktörlerin de bulunduğu 308 kişinin affedilmesi; diğeri ise kabinede kendilerinden rahatsızlık duyulan ve isimleri yolsuzluk iddialarına karışan bazı bakanların azledilip yerlerine yeni isimlerin getirilmesi olmuştur.

Affedilen bu isimlerin ülkeye geri dönmeleri, devam eden muhalefet hareketinin tonu ve dozunu bir miktar koyulaştırmış, özellikle meydandaki kalabalığa yaptıkları sert ve ateşli konuşmalarla, meydanın söylem tonunun artık daha çok, "rejimin düşürülmesi" söylemine evrilmesine katkı sağladığı gözlemlenmektedir. Mesela Abdulvahab Hüseyin, meydana yaptığı bir konuşmada, ilk şartın rejimin düşmesi olduğunu, ancak sonrasında yönetim sistemi üzerinde konuşulabileceğini belirtmiştir. Yine bunun gibi, farklı siyasi aktörlerin konuşmalarında da, siyasi parti/kurumların hükümetle diyalog süreci içerisinde olmamaları tavsiye edilmiş, bunun devrimin momentumuna

zarar verdiği ifade edilmiştir. Bazı bölgelerdeki gösterilerdeki talepler de artık anayasal değişiklik ya da çeşitli sosyo-ekonomik reformlar yerine, Kral'ın düşmesi, ülkeyi terk etmesi ve rejimin devrilmesi şeklini almaya başlamıştır.

Bunlar arasında özellikle Hassan Meshima'nın, sürgünde yaşadığı Londra'dan direkt Bahreyn yerine, önce Lübnan'a gidip oradan Bahreyn'e gelmesi ülkede çok ciddi spekülasyon ve rahatsızlıklara sebebiyet veren bir durum yaratmıştır. Zira ülkede kimi çevrelerce dillendirilen iddia, Meshima'nın Lübnan'da Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah ile Bahreyn'deki "devrim" sürecine dair yol haritası üzerine görüştüğüdür. Meshima ise Lübnan'a, bir süre önce ölen bir dostunun ailesine taziye ziyaretinde bulunmak için gittiğini ifade etmiştir.

Bir yandan böylesi gelişmeler yaşanırken, bir yandan da hükümet yetkilileri ve Al Wefaq temsilcileri, olabilecek reform çalışmaları ve çözüm sürecine dair görüşmelere devam etmektedir. Veliyaht Prens'in danışmanı Zayed Al-Zayani ile Ali Salman arasında yapılan görüşmede, diyalog için bir çerçeve üzerine birtakım somut maddeler çıkmıştır. Burada görüşülen ve gerçekleştirilmesi imkân dâhilinde olacağı karşılıklı olarak belirtilen temel hususlar: herhangi bir mezhebin diğerine baskı yapmayacağı demokratik bir sistemin garanti edilmesi; halkın otorite ve gücün kaynağı olduğunun göstergesi olacak seçilmiş ve tam bağımsız bir hükümetin tesisi; tüm yasama yetkileriyle dolu seçilmiş bir parlamento. Ali Salman, bunlar sağlandığı takdirde, meydanın %90'ına hâkim olabileceklerini ve rejimin devrilmesi ve Kral'ın gitmesi yönüne evrilmiş olan sloganları, yeniden rejimin reforme edilmesi şekline getirmeye muktedir olduklarını belirtmiştir. Bu ise, hükümet temsilcilerince

rahatsız edici bulunmuştur; zira daha öncesinde yapılan kimi diyalog görüşmelerinde Ali Salman, Al Wefaq olarak sokakların hâkimiyetini kaybettiklerini belirtmişti.

Fakat her ne olursa olsun, ülkedeki demokratik muhalefetin yönünü Al Wefaq'ın çizdiği açıktır; zira parlamento insan hakları komisyon başkanı ve üyelerinin de ortak teyidi ile, Al Wefaq olayların başından bu yana herhangi bir şiddet politikasını kesin çizgilerle reddetmiş, meşru ve demokratik taleplere vurgu yapmış ve hukuki sınırlar dâhilinde mücadelesini yürütmüş siyasi bir partidir. Beraberinde, yine parlamento insan hakları komisyonu üyelerinin iddialarına göre olayların çığırından çıkmasına sebep olanlar, sokakları molotof kokteyli, araç ve lastik yakma, barikat kurma, farklı kişilere saldırıda bulunma gibi eylemler suretiyle terörize eden marjinal ve kaynağı belli olmayan küçük sokak gruplarıdır.

Hükümetle muhalefet arasındaki güven probleminin bir diğer boyutu da, ulusal ve uluslararası kamuoyunu manipüle etme mekanizması olarak işleyen medyanın rolüne dairdir. Zira hükümet temsilcileriyle yaptığı görüşmede Ali Salman Bahreyn devlet televizyonundaki tek taraflı ve yanlı yayın politikasından yakınmış, hükümetin televizyonu kendi görüşleri doğrultusunda ve halkı mezhebi bir ayrılıkçılığa sevkedecek bir tarzda yanlış yönlendirdiğini belirtmiştir. Al-Zayani ise Ali Salman'a, kendilerinin de sürekli olarak uluslararası arenada kime hizmet ettiği bilinen Al-Menar, Al-Alem ve PressTV'ye konuştuklarını ifade etmiştir. Fakat devlet televizyonunda başını Al Wefaq'ın çektiği muhalif hareketin demeç ve eylemlerine yer verilmediği de bir realitedir. Beraberinde, karşılıklı bu suçlamaların ikisinde de doğruluk payı olduğu gözlemlenmektedir. Burada vurguya değer olan husus ise, medya üzerinden

yapılan manipülasyonların sürecin daha da karmaşıklaşması ve çözümün zorlaşmasında önemli bir unsur olduğudur.

Sürecin uluslararası boyutunda ise, Bahreyn hükümeti KİK ülkeleriyle yakın bir iştişare dönemine girmiş; özellikle son zamanlarda artan söylem ve yaklaşım farklılaşmasının olası tehlikeleri noktasında birlikte çalışma geliştirebilmek için Velihaht Prens, KİK ülkelerini ziyarete başlamıştır. Ülkedeki iç problemlere temas eden Al Wefaq öncülüğündeki muhalif hareket ise, artık hükümetin görevi bırakması çağrısında bulunuyor ve bir dizi temel hususa özellikle vurgu yapıyordu. Bu hususlar şu şekildedir:

- 40 yıldır süregelen hataların ve insan hakları ihlallerinin sorumluluğu Başbakan Khalifa bin Salman Al Khalifa'dadır,
- Savunma Bakanı ve İçişleri Bakanı 14 Şubat 2011'den bu yana olan ölümlerden sorumludur; bununla birlikte, Deniz Gücü Destek Hareketi (DGDH)¹⁹ geçtiğimiz on yıllarda ülkede çeşitli işkence vakalarından sorumludur,
- Son yıllardaki yüksek petrol fiyatlarının gelirleri ciddi arttırmasına karşın hükümet, ülkede hayat standartlarını yükseltmede başarılı olamamış ve son on yılda sadece iskan politikasında bile, iskan bekleyen kişi sayısının 32 binden 52 bine artışına engel olamamıştır,

19 *Fakat gariptir ki görüşme ve gözlemlerimiz neticesinde, bu gücün ülkedeki varlığı ve de facto tuttuğu pozisyona dair ulusal bir ortak tepkinin var olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu da, ABD etkisinin iç siyasetin içerisine müdahil olmasını kolaylaştıran ve hatta kimi zamanlarda bazı çevrelerce normal addettiren bir durumu hazırlamaktadır. Keza Şubat 2011'de başlayan olaylar bağlamındaki tartışmalarda DGDH'ye ve ülke siyasetindeki etkinliği ve rolüne dair izahlar çok yer tutmamaktadır.*

-İllegal komisyonlar ve ihale yolsuzlukları yoluyla üst düzey devlet yetkilileri ve bürokratların zenginlikleri anormal bir biçimde artmıştır,

-Kraliyet ailesine bağlı ya da ilgili resmi kurumların finansman boyutları çok ciddi rakamlara ulaşmış; buna karşın Ekonomi Bakanlığı sorunun çözümüne dair herhangi ciddi bir adım atmamıştır,

-Hükümetin bilinçli uyguladığı siyasi vatandaşlık politikasıyla, sadece 2001 ile 2007 arasında 60 bin yabancı Bahreyn vatandaşlığına alınmış, bunun ise Bahreynliler'e negatif sosyal ve iktisadi etkileri olmuştur,

-Kraliyet ailesi, Başbakanlık, iki Başbakan yardımcılığı, Savunma, İçişleri, Dışişleri, Ekonomi bakanlıkları da dahil olmak üzere kabinenin yarısını domine etmektedir,

-Hükümet siyasi çıkarlarını korumak için kasıtlı ve bilinçli bir şekilde mezhepçiliği, kabileciliği ve akrabacılığı teşvik ve tahrik etmektedir.

Bunun karşısında, kendileri açısından olması gereken yeni yapıda, Sünniler'in onayı ve tatmininin bulunmadığı hiçbir çözümün geçerli sayılmayacağı, keza Şii'lerin tatmin olmadığı hiçbir çözümün de yine geçerli sayılmayacağı; ülke yönetiminin ve devletin tek bir aile tarafından domine edilmesine müsaade edilmeyeceği, burada ne Şii ne Sünni herhangi

bir mezhebi yaklaşımın belirleyici olmayacağı; sadece halkın beklenti ve taleplerini karşılayacak bir sistemin öngörülmesi gerektiği belirtilmiştir.

Tüm bunların yanı sıra, muhalif hareketin içerisinde birtakım farklı yaklaşım ve girişimlerin varlığından da söz etmek gerekmektedir. Bunların içerisinde Hassan Meshima'nın önderliğinde, "Cumhuriyet için Koalisyon" isimli, ülkede yeni bir cumhuriyet için başlatılan bir girişimden bahsedilebilir. Haq, Wafa'a ve Özgür Bahreyn Hareketi isminde bir grup tarafından oluşturulan bu üçlü yapı, Al Wefaq'ın öncülük ettiği diğer muhalefet yapılarından farklı olarak, daha sert söylemli görülmekte ve ülke içi dinamiklerce dış referanslı olarak algılanmaktadır. Fakat Meshima, bu algıyı oluşturan sebepleri kesin bir dille reddetmekte ve koalisyonun İran ya da Hizbullah ile herhangi bir bağının bulunmadığını ifade etmektedir.

Bu esnada ülkede, birtakım münferit saldırıların yaşandığı haberleri alınmaktadır. Bu saldırıların birçoğu, ülkedeki yabancı çalışanlara dönük olmakta; bir kısmı ise çeşitli bireylere, evlere, dükkânlara ve özel mülklere yönelmektedir. Başkent Manama'nın işlek bölgelerinde; özellikle Al Riffa, Al Gharby, Dar Kulaib, Hamad Town ve Kraliyet Sarayı'nın komşu bölgelerinde yoğunlaşan bu saldırılarda, ciddi yaralanmalar ve kimi ölüm vakaları meydana gelmiştir. İçişleri Bakanlığı'nın verileri ve raporlarında, "tanımlanamayan bir grup" olarak geçen kimselerce işlenen bu sokak saldırıları, ülkedeki iç huzuru ve güvenliği ciddi anlamda bozan bir durum yaratmıştır. Beraberinde paralel olarak, Bahreyn Üniversitesi Sakhir Kampüsü içerisinde, muhalefete mensup öğrenciler tarafından da öğrenci olmadıkları belirtilen ve bıçak, kama ve bazı diğer kesici aletler taşıyan bir grup tarafından farklı görüşteki öğrencilere bazı saldırılar olmuş ve yaralanmalar vuku

bulmuştur. Sonradan, bu kişilerin üniversiteye ülkenin çeşitli yerlerinden toplanarak getirildiği belirlenmiştir. Zira üniversitede yapılan soruşturma dâhilinde, şiddet olaylarına karışan kişilerin, muhalif ya da değil, üniversiteye kayıtlı öğrenciler arasında bulunmadığı kesin bir şekilde tespit edilmiştir. Bu olaylar üzerine yaptığı açıklamada Al Wefaq, ülkede insanlara saldıran, evleri ve dükkânları tahrip eden, sokakları terörize eden silahlı grupların kol gezdiğini, can güvenliği endişesi bulunduğunu, hükümetin bu durum karşısında aciz kaldığını ifade etmiştir.

Özellikle de Güney Asya orijinli yabancıların, bu saldırıların baş hedefi haline geldiğini ve çok sayıda yaralanma ile bazı ölüm vakalarının olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bunlar arasında bir başka vahim iddia ise, SH'deki bazı doktorlar ve hastane personeli tarafından bu kişilere kasıtlı olarak müdahale uygulanmadığı gibi hastaneye getirildikten sonra da bu kişilere yönelik gerek sözlü gerek fiili saldırıların devam ettiği iddiasıdır. Keza, burada belirtilmesi gereken husus, SH merkezli birçok ciddi itham ve suçlamaların bulunduğudır. Bahreyn Doktorlar Birliği yetkilileri, SH Genel Cerrahi Anabilim Dalı Başkanı ve doktorları ve Acil departmanındaki bazı doktorlar, hastane içerisindeki bazı doktor arkadaşlarının, tıbbi müdahale yerine siyasi propaganda ve mücadele amaçlı yaklaşımlar içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Keza bu husus, BBSK'nin raporuna uzun ve ayrı bir bölüm olarak eklenmiş ve bazı doktorlar ve hastane personeli tarafından sergilenen ve mesleki etikle bağdaşmayan tavır ve yaklaşımlar, adı geçen komisyon raporunda da teyit edilmiştir. Yani ne yazık ki ülkede o dönemki tek kamu ve en büyük hastane olarak SH, siyasi unsurların tıbbi unsur ve gereklilikleri domine ettiği bir vaka olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu olaylar üzerine, Ulusal Birlik Komitesi ve Al Wefaq'ın öncülük ettiği 7 muhalefet partisi, toplum içi yaşanan bu çatışmaları kınayan, bu tarz kaotik durumların sonucunda oluşabilecek mezhepçilik tehlikesine işaret eden ve herkesi dikkatli ve uyanık olmaya çağıran ortak bir bildiri yayımlamışlardır.

Ülkenin içerisinde bulunduğu bu kaotik durum, hükümet açısından daha çok dış güçlerin tahriki olarak yorumlanmış; bu anlamda Gulf Air, İran ve Irak uçuşlarını durdurmuştur. Durdurmanın sebebine dair resmi bir açıklama ise yapılmamıştır. Bununla beraber, Bahreyn hükümeti, KİK anlaşmasının güvenlik sözleşmesi uyarınca KİK ülkelerine, ülkedeki kaotik durumun yatıştırılması ve kontrol altına alınması için kendilerine yardımcı olmaları noktasında çağrıda bulunmuş; ve buna muteakib, olayların ilk başladığı günden tam bir ay sonra 14 Mart 2011'de KİK güçleri, Bahreyn'e girmiştir. Suudi Arabistan, BAE ve Katar askerlerinden oluşan kara gücü ve Kuveyt askeri personelinden oluşan deniz gücünün temel misyonu, gerek ülke içerisindeki siyasi kaosu yatıştırmak, gerek iktisadi kaynakların; özellikle de güneydeki petrol yataklarının korunmasına yardımcı olmak, gerekse körfez kıyısında emniyeti sağlayıp herhangi bir dış müdahaleye karşı Bahreyn'in savunmasına yardımcı olmak olarak açıklanmıştır. Bu güç, kara ve deniz birimleri, kontrol birimi, lojistik destek birimi olmak üzere toplamda yaklaşık olarak 5000 askerden oluşan bir güçtür. KİK gücünün ülke içerisindeki fiili varlığına dönük iki temel eleştiri noktası, öncelikle yabancı bir askeri varlığın bir ülke topraklarına girmesinin *de facto* bir işgal anlamı taşıdığı; beraberinde, bu gücün gerek meydana gerekse ülkenin muhtelif bölgelerinde orantısız ve şiddetli güç kullanımı gerçekleştirdiği yönündedir.

Bunun hemen ardından, gerçekleşen bir Ulusal Birlik Komitesi toplantısında, Ali Salman'ın İran'ın yardımına başvurabileceklerinden bahsettiği iddia edilmiş; fakat Salman yaptığı açıklamada, Bahreyn'e her tür yabancı müdahalenin kesinlikle karşısında olduklarını, kendisinin İran'ın müdahalesi lehine bu yönlü bir açıklama yapmadığını, söylediğinin sadece, KİK güçlerinin Bahreyn'e girişiyle beraber ulusal bir meselenin uluslararasılaştırıldığını, bu yönüyle de stratejik bir hata olduğunu ve bunun, İran'ın Bahreyn'e müdahalesi için İran'a zemin vermek anlamına geldiğini söylediğini belirtmiştir.

UBK ile Al Wefaq'ın öncülük ettiği diğer muhalefet hareketinin yolları, bu dış müdahale ve ardından gelişen süreçle birlikte ayrılmıştır. Zira Abdullatif Mahmud, Bahreyn'in KİK üyesi bir devlet olduğunu, bu anlamda da aralarındaki güvenlik sözleşmesi gereği bu müdahalenin bir dış müdahale anlamı taşımayacağını; beraberinde, herhangi bir üçüncü ülkeden gelecek bir dış müdahalenin kesinlikle kabullenilmeyeceğini ifade ederek, diğer muhalefet hareketinin diyalog için bazı önşartlarda diretmesinin doğru ve anlamlı olmadığını; önce diyalog sürecine başlanması, ardından bu ortak taleplerde beraberce ısrarcı olunması gerektiğini vurgulamıştır. Diğer muhalif hareket ise, hükümetin süreç içerisinde gereken adımları atmadığını belirtmiş, sürekli oyalama ve manipülasyon yoluna gittiğini ve en sonunda da, dış müdahaleyi ülkeye davet ederek reform sürecinde samimi olmadığını kanıtladığını ifade etmiştir. Yani belirgin bir metod ve yol farklılaşması dolayısıyla başlayan ayrılık sinyalleri, KİK'nin müdahalesiyle derin bir soruna dönüşmüş ve UBK ile diğer muhalefet hareketinin yolları ayrılmıştır. Bunun yanısıra, "Cumhuriyet için Koalisyon" grubu da, KİK müdahalesi sonrasında sert

bir açıklama yapmıştır. Açıklamada, Suudi Arabistan ve komşu ülkeler tarafından yapılan dış müdahalenin kabul edilemez olduğu, ABD Savunma Bakanı Robert Gates'in Bahreyn'i ziyaretinden hemen sonra gerçekleştiği için bu dış müdahalede ABD'nin rolünün bulunduğu, baş gösteren şiddet ortamından hükümetin sorumlu olduğu, BM ve diğer uluslararası kuruluşlar ve toplumun duruma el koymalarının zaruri olduğu ve Suudi işgaline karşı uluslararası hukuki yaptırımların uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu anlamda, İran'dan da benzer bir açıklama gelmiş ve İran Dışişleri Bakanlığı resmi sözcüsü, yabancı güçlerin Bahreyn'in iç meselesine askeri olarak müdahil olmasının kabul edilemez olduğunu ve bu gelişmenin, ülkedeki kargaşayı derinleştireceğini belirtmiştir.

Tüm bu gelişmeler yaşanırken ülkedeki siyasi şiddet ise sürmektedir. Kral'ın artan şiddet ortamına daha fazla güç kullanılarak cevap verileceğini açıklaması, sokaklarda daha şiddetli bir karşılık bulmuş ve sivillerle polisler arasında çıkan çatışmalarda çok sayıda yaralanma vakası gerçekleşmiştir. Aynı şekilde Issa Town ve Al-Budaiya'da, molotof kokteylli saldırılar yaşanmış, bazı evler ateşe verilmiş ve kimliği belirsiz kişilerce etrafa ateş açılmıştır. Yine Al-Wasat gazetesinin merkez binası kimliği belirsiz kişilerin saldırısına uğramış, binada maddi tahribat olmuş ve gazete çalışanlarından bazıları çeşitli saldırılara maruz kalmışlardır. Al-Ma'ameer ve Al-Muharraq bölgelerinde, kimliği belirlenemeyen bazı şahısların araçları durdurup kanunsuz arama yaptıkları ifade edilmektedir. Hükümet ise, var olan bu siyasi şiddet ortamına daha fazla güç kullanmak suretiyle karşılık vermeye çalışmış, bu da sokaktaki mevcut tansiyonun iyice artmasına sebebiyet vermiştir. Öyle ki, güvenlik güçlerinin sürecin başından bu yana sergilediği aşırı güç kullanımı, bu olaylarla beraber daha da artmış

ve çeşitli ölümler ve çok sayıda yaralanmalar vuku bulmuştur. Beraberinde, meydanın yeniden ve güç kullanılarak boşaltılması işlemine girişilmiş, bu esnada da polisle göstericiler arasında sert çatışmalar yaşanmıştır. Ayrıca, Bahreyn Limanı'na yönelik bir *temizleme* harekâtı da yapılmış ve çevre cadde ve sokaklar, göstericilerden *temizlenmiştir*. Son olarak ise, SH'ye yönelik bir operasyon düzenlenmiş, hastane bahçesi ve acil bölümü kapısının önü, burada kamp kuran göstericilerden arındırılmıştır. İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre SH'de, göstericilerden arda kalan çok sayıda molotof kokteyli, bıçak, kama, metal çubuk gibi aletler bulunmuştur.

Bununla da kalınmayarak, geniş bir bölgede 16.00 – 04.00 arasında sokağa çıkma yasağı başlatılmış, tüm protesto eylem ve gösterileri yasaklanmış, aralarında Hassan Meshima, Ibrahim Sherif, Abduljalil Alsankis, Abdulwahab Hussein, Saeed Mezra Ahmed Al Nouri, Abdulhadi Abdulla Al Makhdour ve Al Hor Youssef Al Semeekh'in de bulunduğu önde gelen bazı muhalif figürler tutuklanmıştır. Bu isimlere yönelik temel suçlama ise, barışı bozarak siyasi şiddeti tahrik etmek, yabancı devletler adına ülkede provokasyon çıkarmak, son yaşanan ölümlerden ve özel ve kamu mallarının tahribinden sorumlu olmak ve ülkedeki huzura kast etmek şeklindedir.

Hükümetin bu son uygulamaları, ülkedeki siyasi şiddet sona erdirmemiş; özellikle Dar Kulaib, Sitra, Al-Diah, Bilad Al-Qadeem, Al-Zeng, Al Malikiya, Al-Ekr, Salamabad, Al-Khamis, Bani Jamra, Damistan ve Hamad Town'da Şii nüfusun yoğun yaşadığı bölgelerde siviller ve polisler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bunlara ek olarak, bazı bölgelerde polisin Şii'ler'e yönelik aşağılama, sözlü-fili birtakım saldırılarda bulunma, tartaklama ve dini ve mezhebi

söylemler üzerinden kötü muamelede bulunma eylemlerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Beraberinde muhalefet grupları, çeşitli ortadan kaybolma vakalarından şikâyetçi olmuş ve bu vakaların, polis ve istihbarat birimleri marifetiyle, haksız tutuklamalara gidilerek gerçekleştirildiğini ifade etmişlerdir.

Tüm bu kaotik duruma, Bahreyn-İran-Hizbullah üçgeninden gelen çeşitli sert açıklamalar eklenmiş ve tansiyonu üst noktaya taşımıştır. İran Meclis Başkanı Ali Larijani yaptığı açıklamada, “Suudi rejiminin ihaneti ve Bahreynli Müslümanlara uyguladığı katliam hiçbir zaman unutulmayacaktır” ifadesini kullanmıştır. Bunun üzerine Bahreyn Dışişleri Bakanı Khalid bin Ahmed Al Khalifa, İran’ın Bahreyn’in içişlerine son derece pervasızca ve tahrikkar bir şekilde karıştığını ve İran’ı, ülkesine dönük tarihsel politikalarını gözden geçirmeye davet ettiklerini belirtmiştir. Velayet-i Fakih, İran dini lideri Ayetullah Ali Hamaney ise yaptığı açıklamada, Bahreyn halkının zaferinin kaçınılmaz olduğunu ve tıpkı Tunus, Mısır, Libya ve Yemen’de olduğu gibi Bahreyn’de de değişim gerekliliğinin ortaya çıktığını ifade etmiş; İran’ın Bahreyn halkını Şii olduğu için desteklediği iddialarını reddetmiş; İran İslam Cumhuriyeti’nin temel politikasının, Şii ya da Sünni tüm halkları, tüm diktatör

ve zalim rejimlere karşı savunmak olduğunu belirtmiştir. Aradaki kriz, Manama’daki İran büyükelçiliğinde görevli üst düzey bir yetkilinin Bahreyn tarafından *istenmeyen adam*²⁰ ilan edilmesi üzerine, İran’ın da Tahran’daki Bahreyn büyükelçiliğinden bir diplomatik yetkilinin ülkeyi terk etmesini istemesiyle diplomatik bir probleme dönüşmüştür. Bunun yanı sıra, Bahreyn Dışişleri Bakanı Khalid bin Ahmed Al Khalifa, Al Arabiya televizyonuna verdiği bir mülakatta, Hizbullah’ın sürecin başından beri Bahreyn’deki iç duruma müdahil olduğundan ve içerdeki kimi muhalif unsurlarla birlikte çalıştığından bahsetmiştir. Yaptığı açıklamada, Lübnan hükümeti ve halkıyla bir sorunlarının olmadığını; fakat Lübnan içindeki mezhepci bir örgüt olan Hizbullah’ın ülkelerinde mezhebi ayrılıkçılık yaptığını, iç huzuru dışarıdan bozduğunu, Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah’ın KİK gücünün Bahreyn’deki rolüne dair yaptığı açıklamaların²¹ tamamıyla yalandan ibaret olduğunu; Hizbullah’ın, ülkelere yönelik yıllardır şeytanca emeller taşıyan bir terörist organizasyon olduğunu ve buna Bahreyn yönetimi olarak artık toleranslarının kalmadığını beyan etmiştir.

Bu ve benzeri açıklamaların, ülkedeki durumun daha da karmaşıklaşmasına ve toplumun kutuplaşma ihtimaline hizmet edeceği açıktır.

20 *Persona non grata, diplomatik lisanda istenmeyen adam anlamına gelmektedir. Böyle ilan edilen kişi, görev yaptığı ülkede istenmeyen farz edilir ve genellikle ülkesine geri çağrılır. Geri çağrılmazsa bile, ev sahibi devlet bu kişiyi diplomatik misyonun üyesi saymama hakkına sahiptir.*

21 *Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah, KİK güçlerinin Bahreyn’deki varlığını bir işgal hareketi olarak adlandırmış ve ülkedeki halka katliam yapmakla görevlendirildiğini ifade etmiştir.*

Yine de uluslararası düzlemdeki bu siyasi suçlama ve restleşmelere karşın, Bahreyn'deki muhalefet hareketi, artan şiddet olaylarının daha da tırmanmaması adına birtakım önlemler almış, hükümetin uyguladığı son yasak uygulamaları karşı bir şiddetle cevaplandırılmamıştır. Bu da, ülkedeki tansiyonun genel olarak düşmesiyle neticelenen bir süreci getirmiştir. Şiddet ortamının büyük oranda yatışmasıyla birlikte, yönetimle ülkedeki siyasi partiler arasında müzakere ve görüşmeler yeniden başlamıştır.

Burada özellikle vurgulanması gereken husus, tıpkı diğer Arap ülkeleri Tunus, Mısır, Yemen ve Suriye'de olduğu gibi, halkın meşru ve temel taleplerinin yönetimlerce ertelenmesi, göz ardı edilmesi ya da bastırılması girişimlerinin, ters bir etkiyle bir iç kaos ve siyasi şiddet ortamına dönüşmesidir. Bahreyn'de yaşanan durum da, başlangıçtaki siyasi ve sosyo-ekonomik taleplerin hükümetçe, gerekli ciddiyetle ele alınıp insan hakları temelinde yükselecek bir vizyon ortaya konamaması durumudur. Beraberinde, güvenlik güçleri ve polis tarafından uygulanan orantısız güç politikası sonucu gerçekleşen ölüm ve yaralanmaların, durumu daha da derinleştirdiği belirtilebilir. Bazı harici unsurların doğrudan ya da dolaylı sürece müdahil olmaları ise, toplumdaki gerilimi arttıran ve kutuplaşma ihtimalini besleyen ek bir faktör olmuştur. Farklı etnik ve mezhebi grupların, ortak dile getirdikleri siyasi ve sosyo-ekonomik taleplerinin gerçekleşmesine ve insan hak ihlallerinin son bulması yönündeki çağrularına, yönetim ve siyasi partiler arasında düzgün işletilecek bir diyalog süreci ivme katabilir. Yanı sıra, olaylar esnasında yaşanan ölüm ve yaralanma vakalarının sorumlularının hukuk nezdinde gerekli cezai işlemlere tabi tutulmaları da sürecin sağlıklı işlemesine katkı sağlayacaktır.

b) Geline Durum ve Temel İnsan Hakları İhlâlleri

Ölüm Vakaları

Ülkede olayların başladığı ilk iki ay içerisinde 35 ölüm vakası yaşanmıştır. Bunlardan 13'ünün güvenlik güçlerinin olaylara müdahalesinde gerçekleştiği, 5'inin işkence sonucu olduğu, 8'inin ise failinin ve olayın yaşanma şeklinin net olarak belirlenemediği belirtilmiştir. Yine bu iki ay içerisinde, 3'ünün sivillerce 1'inin de güvenlik güçlerince olmak üzere 4 yabancı işçinin; beraberinde, 4 polis ve 1 BSG personeli olmak üzere 5 güvenlik gücünün öldürüldüğü belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, Ekim 2011'e dek farklı tarihlerde 11 ölüm vakası daha yaşanmıştır.

BBSK'nin verilerine göre, 2013 yılının başına kadar olan sürede, ülkede sivil, yabancı, polis, BSG personeli toplam ölüm sayısı 92 olarak tespit edilmiştir. Bu ölümlerden 79'u Bahreyn vatandaşı; 13'ü ise Pakistan (5), Hindistan (4), Bangladeş (4) olmak üzere yabancı uyrukludur. Bahreyn İnsan Hakları Merkezi verileri de, bu rakamdan sonra, en sonucusu olayların ikinci yıldönümü 14 Şubat 2013'te yakın mesafeden açılan ateş sonucu olmak üzere çeşitli sebeplerden 5 ölüm vakasının daha yaşandığını belirtmektedir. Yani olayların başladığı günden bugüne toplam ölüm sayısı 97'dir.

Fakat burada dikkatimizi çeken husus, BBSK'de yer alan bazı yabancı ve güvenlik güçleri ölümlerinin BİHM'nin sunduğu verilerde bulunmamasıdır. Burada, bir bilgi paylaşım hatası olabileceği gibi, ülkedeki olayların tek boyutlu ele alınması suretiyle objektiflikten uzak bir yaklaşım ihtimali de bulunmaktadır. Bunda ise, geçtiğimiz yıl BİHM'nin hükümet tarafından

bürosunun kapatılması ve aynı zamanda Human Rights Watch (İnsan Hakları İzleme Örgütü) ve FIDH'nin yönetim kurulu üyesi olan, merkezin başkanı Nebil Recep'in yaklaşık iki yıldır sık sık tutuklanıp temel haklarından mahrum bırakılması ve merkeze yönelik sürekli baskılar dolayısıyla arada var olan gerilimin etkisinin olabilmesi muhtemeldir.

Sivil ölümlerin birçoğunun polis ve güvenlik güçlerinin göstericileri yakın mesafeden vurmalarıyla, bazılarının sert cisim darbesi sonucu travmatik yaralanmayla, bazılarının yakın mesafeden atılan gaz bombaları sonucu gerçekleştiği, kişilerin kaldırıldığı SH raporlarında yer almıştır. Özellikle ilk iki ay içerisinde gerçekleşen ölümlerin hemen hepsinin sebebi, raporlara göre aşırı güç kullanımından kaynaklanmaktadır. Bu da, olayların ve güvenlik güçlerince uygulanan şiddetin ilk iki ayda yoğun yaşandığı savını güçlendirmektedir. Bununla beraber, birçok ölümün güvenlik güçlerinin uyguladığı şiddet marifetiyle yaşanmasının yanı sıra, Nisan 2011'den sonra kayıtlara geçen bazı ölüm vakaları ise olaylar ve çatışmalardan ayrı sebeplere dayanmaktadır. SH raporlarından alınan bilgiye göre örneğin, 25 Mart'ta yaşamını yitiren İsa Mohamed Ali Abdullah'ın akciğer kanserinden; 3 Nisan 2011'de yaşamını yitiren Hassan Jasim Hasan Makki'nin kalp yetmezliğinden; 6 Nisan 2011'de vefat eden Alsayed Hamed Mahfoudh İbrahim'in kalp krizinden öldüğü ifade edilmektedir. Bu şekilde olan toplamda 7 ya da 8 ölüm vakasının da, olaylar dâhilindeki ölüm sayısının içerisinde mütalaa edildiği eklenmelidir.

Yabancı sivillerin ölümlerinde suçlananlar ise, çoğunlukla kimlikleri belirlenemediği ifade edilen birtakım sivillerdir. Ölümlerin hemen hepsi, sert cisimler ve kesici alet darbeleriyle yaşanmıştır. İlk iki ayda, yabancıların kayıtlara

geçen 92 yaralanma vakasının da birçoğunun yine kesici aletlerden kaynaklandığı ifade edilmektedir.

Yine hastane raporlarına göre, toplamda yaşamını yitiren 5 güvenlik gücünün ölüm sebepleri de yine sert cisim ya da kesici aletler dolayısıyla gerçekleşmiştir.

Tutuklama, İşkence ve Kötü Muamele

Ülkede yaşanan olaylar neticesinde çok sayıda tutuklama gerçekleşmiştir. Bu tutuklamalar, olaylar esnasında yanıcı ve kesici alet kullanmak, sokaklara zarar vermek, ev ve araçları ateşe vermek, bazı dükkân, işyeri ve binaları tahrip etmek, polis ve güvenlik güçlerine saldırıda bulunmak, sivil ve yabancıları darp edip tartaklamak; ve yaralanma ve ölüm vakalarına sebep olmak gibi suçlamalarla ilgilidir.

İçişleri Bakanlığı'nca açıklanan verilere göre, çoğu adli suçlar olmak üzere olayların ilk iki ayındaki toplam gözaltı sayısı 2129'dur. Bunların bir kısmı, 2 gün - 3 haftalık bir zaman aralığında muhtelif sürelerde gözaltında kaldıktan sonra salıverilmiş, bir kısmı ise tutuklanmıştır. Tutuklamalar noktasında en yoğun olan bu ilk iki ayın ardından da tutuklamalar sürmüştür, bu sonrasındakilerin birçoğu ise siyasi suçlama ve ithamlarla gerçekleştirilmiş tutuklamalardır. Bu gözaltı ve tutuklamaların uygulanış biçimleri ise, bazıları gösteriler esnasında olduğu kadar, gece yarısı baskınlarıyla evden alınma şeklinde bir tarzla da gerçekleştirilen çok sayıda gözaltı olmuştur. Bu baskınlar esnasında ise psikolojik, fiziksel kötü muamele ve özel eşya ve mobilyalara zarar verme gibi çeşitli olumsuz uygulamalar rapor edilmiştir. Bunlar neticesinde oluşan şikâyetler ise, herhangi bir adli sürece sokulmamıştır.

BİHM'nin verilerine göre, halen siyasi tutuklu olarak cezaevlerinde toplam 517 kişi bulunmaktadır. Bunların 190'ı 2011 yılında tutuklanmış, 327'si de 2012 yılı içerisinde tutuklanmıştır. Siyasi tutuklu sayısının sonradan artmış olması, görece yatışmanın ardından olayları siyasi olarak yönlendirdiği iddia edilen kişilerin birer birer gözaltına alınıp tutuklanmasıyla izah edilebilir. Bu da, ülkedeki yargı sürecinin siyasi bir yorumlamaya tabi olup olmadığına dair kuşkuları doğuran bir unsur olarak belirlemektedir. Bununla birlikte Al Wefaq, tutukluların sayısının resmi olarak açıklananlardan çok daha fazla olduğunu ve şu ana dek, sonradan salıverilenler dâhil, yaklaşık 3500'ü bulduğunu iddia etmektedir.

İşkence konusu ise, olaylardan sonra ülkedeki bir başka problemlili ve ihtilafli konudur. Al Wefaq ve başka bazı muhalefet unsurları, hapisanelerde sistematik bir işkence olduğunu iddia etmektedirler. Bu iddiayı dillendirenler arasında BİHM de bulunmaktadır. Meclis İnsan Hakları Komisyonu ise bu iddiayı kesin ve net bir dille yalanlamakta ve böyle bir durumun sözkonusu olmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte, olayların yoğun yaşandığı ilk iki ayda gelen ölümlerden 5'inin işkence sonucu olduğu hastane raporlarından anlaşılmaktadır. BBSK'nin raporundan anlaşıldığına göre, Komisyon'a 559 işkence şikâyet dilekçesi gelmiştir; bunlardan 9'u hariç diğerleri Şii Müslümanlardır. Beraberinde, bu kişiler arasında rejimi devirmeye teşebbüsten tutuklu bulunan bazı önde gelen siyasi ve dini aktörler de bulunmaktadır. Bunun gibi, 110 kadar kamu görevlisi de olaylar sırasında görevlerinde bulunmadıkları suçlamasıyla tutuklanıp çeşitli eziyetlere maruz bırakılmış, dışarıdaki aileleri de özellikle psikolojik baskıya tabi tutulmuştur. Yine, SH'de görev yapan 48 doktor da siyasi birtakım işlemler gerçekleştirmek ve görevlerini kötüye kullanmak suçlamasıyla tutuklanmış, hapisanede kendilerine kötü muamelede bulunulduğunu ifade etmişlerdir. Cinsel taciz iddiası da, kötü muamelenin bir başka şikâyet noktasıdır. Beraberinde, bu şikâyetlerde öne çıkan bir husus ise, uygulandığı belirtilen bu kötü muamelenin özellikle sözlü ve psikolojik şiddet boyutunda temel olarak, güvenlik güçlerince Şii inanış ve pratiklerine hakaret edildiği ve bunların aşağılandığı iddialarıdır. Yine tutuklular tarafından güvenlik güçlerine yönelik, su gibi bazı temel ihtiyaçlardan yoksun bırakmak ve ibadetlere müsaade etmemek gibi suçlamalar da bulunmaktadır. Mahkûmlar tarafından gelen şikâyetlerin ortak noktası ise, kendilerine neden tutuklu bulduklarına dair kesin ve net bir şeyin

söylenmemesidir. Birçok mahkûm, ilk dava gününe dek bu konuda hiçbirşey öğrenemediklerini ifade etmiştir. Ayrıca kendilerine zorla, bazı eylemleri yaptıklarını itiraf eden evraklar imzalatıldığını ve imzalamayı kabul etmediklerinde ise darp ve birtakım farklı işkencelere maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Münferit Saldırıları ve Özel Mülklere Verilen Zarar

Ülkedeki olayların bir başka boyutu, kişilerin özel mülklerine yapılan çeşitli saldırı ve verilen zararlardır. Gerek Şii, gerek Sünni, gerekse yabancıların özel mülklerinin yağma edilmesi ve çeşitli hırsızlık vakalarından mağduriyetleri söz konusu olmuştur. Bu husus, eldeki verilerden de anlaşılmaktadır. Buna göre, 14 Şubat 2011'den sonraki ilk üç ayda, 846 evin çeşitli yağmalanmalarına maruz kaldığı, sonraki süreçte beraber toplamda yaklaşık 2000 aracın yakıldığı ya da zarara uğratıldığı, yağmamalanan ev ve dükkânların yaklaşık % 93'lük bir kısmının ciddi zararlar gördüğü ve sokak ve caddelerde, oluşturulan barikat ve ateş sonucu kamusal zararların oluştuğu tespit edilmiştir.

Bu yağma olayları, ülkedeki siyasi şiddetin bir güvenlik sorununa dönüştüğünü göstermektedir. Fakat buradaki sorun, ana muhalefetin sürekli olarak barışçıl mahiyete vurgu yapmasına ve toplumdaki önde gelen dini aktörlerin şiddeti bir ifade aracı olarak kullanmaya karşı fetva yayınlamasına karşın, sokakların kısmi olarak terörize edilmesi olayını kimin gerçekleştirdiğinin belirlenmemesidir. Bu konuda İçişleri Bakanlığı ve Meclis İnsan Hakları Komisyonu, daha çok internet ortamında gerçek kimliklerini gizleyerek örgütlenen bazı illegal marjinal grupların özel bir misyonla ülkedeki güvenliği zaafa uğratmak için sokakları

terörize ettiklerini; söz konusu grupların halkın temel talepleri ve sorunlarıyla hiçbir ilgisinin bulunmadığını, amaçlarının ülkede kaos üreterek rejimi devirmek olduğunu ifade etmektedirler. Buna karşın, muhalefet ise, bu durumdan hükümetin uyguladığı şiddet politikası ve orantısız güç uygulamasının sorumlu olduğunu, hükümetin bu eylemlerin aydınlatılmasında hiçbir şeffaf ve tatmin edici adım atmadığını; bu durumun ise olayların kim tarafından tertip edildiğine dair ciddi kuşkular doğurmakta olduğunu belirtmektedir.

Söz konusu bu münferit saldırılar, aynı zamanda ülkedeki yabancılara yönelik bir nefretin de açığa vurumu olmuştur. Zira istihdam, iskân ve vatandaşlık sorunları yüzünden yabancılara yönelik geçmişten devam eden kimi olumsuz yaklaşımlar, bu şiddet ortamıyla birlikte iyice çığırından çıkmış ve çok sayıda yabancıların can ve mal güvenliğini tehdit eden bir boyuta varmıştır. Örneğin Pakistan Dışişleri Bakanlığı'nca hazırlanan bir raporda, 13 Mart 2011 günü bir Pakistan lokantası, içindeki 40 Pakistanlı müşteri ve çalışanıyla birlikte ateşe verilmeye çalışılmış; bazı toplum önderleri ve Şii din adamlarının araya girmesiyle olay faciayla sonuçlanmadan sonlandırılmıştır. Keza bunun gibi, yabancılara yönelik Manama sokaklarında ve kendi evlerinde gerçekleşen saldırılar neticesinde ölümler yaşandığı gibi çok sayıda ciddi yaralanmalar da vuku bulmuştur.

Berberinde, bu münferit saldırıların bir başka hedefi ise Sünniler olmuştur. Ülke genelinde o ana dek aralarında ciddi herhangi bir çatışma ya da sıkıntı çıkmamış olan Şii ve Sünni gruplar, olayların ikinci ayında bu sokak eylemcileri marifetiyle, çeşitli noktalarda karşı karşıya gelmişlerdir. Esasında bu olayların gelişimi de bir hayli şüphelidir. Zira Mart ayının başında, bazı Sünni şahıslara yönelik saldırı şeklinde

başlayan durum, Sünniler'in karşı reaksiyonuyla beraber küçük çaplı bazı çatışmalara dönmüştür. Örnek bir vaka olarak, 7 Mart 2011 tarihinde Kral Faysal Caddesi'nde aracıyla gitmekte olan Sünni bir kadının arabası, rejim karşıtı sloganlar atan, sonradan çoğunluğu Şii olduğu belirlenen yüzleri maskeli bir grup tarafından durdurulmuş ve araç ciddi anlamda tahrip edilmiştir; araya girmeye çalışan bazı kişilerle bu grup arasında çatışma çıkmış, bu arbede esnasında kadın arabasıyla kaçmaya çalışırken bir protestocuya çarpmış ve yaralamıştır. Bunun üzerine kadının evi tespit edilip, aynı günün akşamı Facebook ve Twitter üzerinden eve saldırı tahriki yapılmış, hemen hepsi Sünniler'den oluşan kalabalık bir grup ise Şiilerden gelebilecek olası bir saldırıya karşı kadının evinin önünde toplanmışlardır. Bu ve benzeri saldırı olaylarıyla, iki mezhep arasındaki tansiyon, olayların kimi zamanlarında yükselmiştir. Zira BBSK, ilk iki ay ve sonrasındaki süreçte kendilerine Sünni topluluktan 434 münferit saldırı şikâyeti geldiğini ifade etmiştir. Bunlar kimi zaman tehdit, kimi zaman şahsi mülke zarar, kimi zaman psikolojik ve sözlü taciz, kimi zaman ise bazı yaralanmalarla sonuçlanan fiziksel darp olarak kayıtlara geçmiştir.

Bununla birlikte ilave edilmesi gereken son bir nokta, yabancılar ve Sünni nüfus kadar olmasa da, ülkede bazı önde gelen Şiiler'e dönük olarak da bazı münferit saldırı ve yağmalama olaylarının yaşandığıdır. Zira rapor kapsamında kendisiyle görüşme yapılan Ameer Jawad'ın –ki kendisi ülkede önde gelen bir Şii'dir- ülkenin çeşitli yerlerindeki dükkânları, toplamda 66 defa talan edilmiştir. Jawad, İnci Meydanı'ndaki olayların ilk gününden itibaren işyerlerine düzenli saldırılarda ve baskınlarda bulunulduğunu ifade etmektedir. Bunların bazıları ise, tarafımızca da gözlemlendiği şekliyle, güvenlik kameralarına yansımış ve

kayıtlarda, polisin söz konusu saldırılara göz yumduğu gözlenmiştir. Jawad, markasının ülkede Şii bir marka olduğu bilindiği için özellikle hedef alındığını savunmakta; ilk günden itibaren gelişen sürecin asıl mahiyetinin ise mezhepsel değil siyasi olduğunu; fakat hükümetin durumu özellikle bu noktaya çekmek istediğini ifade etmektedir. Zira bu süreç içerisinde çeşitli sorgulara maruz kaldığını ve polis tarafından kendisine yapılan temel suçlamanın göstericilere maddi yardımda bulunmak olduğunu belirtmektedir.

Dinî Yapıların/İbadethanelerin Tahribi

İbadethanelerin ülke içerisindeki durumu ve olaylar esnasında uğradığı zarar da, bir başka önemli husustur. Zira her iki mezhep açısından da camii ve diğer dini yapıların korunması bir kutsiyet ifadesidir. Al-Wefağ, 44 camii, 7 hüseyniye, 2 de mezarlık olmak üzere 53 dini yapının, bu olaylar sürecinde tahrip edildiğini sunan bir liste yayımlamıştır. BBSK, bir heyet dâhilinde tahrip edildiği belirtilen ibadethanelerde incelemelerde bulunmuş ve çeşitli yönlerden tahribata uğrayan yapıların varlığını teyid etmiştir. Söz konusu tahribatların hemen hepsinin Mart ve Nisan 2011'de gerçekleştiği belirlenmiştir. Suçlamalar ise, bu tahribatların İçişleri Bakanlığı'na bağlı Güvenlik Birimi, BSG ve polis tarafından gerçekleştirildiği yönündedir. Bununla birlikte, gerçek müsebbiblere dair kesin bilgiye ulaşmanın imkânı olmamıştır. Tanıkların ifadeleri doğrultusunda alınan bilgiler, 9 camiinin Güvenlik Birimi ve BSG eliyle tahrip edildiğini, 14 camiideki tahribatın sadece Güvenlik Birimi eliyle yapıldığını, 4 camiinin de bazı münferit şahıs saldırılarıyla tahrip edildiğini belirtmektedir. Hükümet tarafından yapılan açıklamada ise bazı dini yapıların silahların saklanması, molotof kokteyli

yapımı gibi amaçlar doğrultusunda kullanıldığı; fakat buna karşın kutsal yapılara karşı bir yıkım politikasının uygulanmadığı, tahribatların genel olarak var olan şiddet ortamı dolayısıyla yaşandığı, ve hükümetin ya da BSG'nin bir sorumluluğunun bulunmadığı ifade edilmiştir.

İş ve Okulla İlişik Kesme

Yaşanan olayların ardından üzerinde durulması gereken bir başka önemli nokta, kişilerin işlerine son verilmesi durumudur. BBSK, Şubat-Mart 2011 olayları sürecinde toplam 1624 kişiden, işlerinden çıkarıldıklarını beyan eden direkt şikâyetler almıştır. Bunlar hem kamu, hem de özel sektörü içermektedir. Kamu sektöründe işten çıkarmaların dayandığı temel zeminler: işi aksatma, iş saatinde gösterilere katılma, bürokrasinin kurallarına aykırı biçimde kamuoyuyla siyasi görüşler paylaşma olarak ifade edilmiştir. Özel sektördeki zeminler ise: işi aksatma ve gösterilerle alakalı olan bazı iş birliklerine/sendikal hareketlenmelere katılma olarak belirtilmiştir.

İş sektöründeki durum, Bahreyn'deki 70 ticari birliği ve yaklaşık 22 bin çalışanı bünyesinde barındıran Bahreyn Sendikalar Genel Federasyonu (BSGF)'nin olayların ilk haftasının ardından, yaşanan ölüm ve yaralanmaları ve barışçıl gösterilere uygulanan şiddeti protesto etmek amacıyla genel grev çağrısı yapmasıyla başlamıştır. Bunun yanı sıra, Bahreyn Öğretmenler Birliği (BÖB) de uygulanan şiddeti kınamış ve öğretmenlere okulları önünde greve gitme çağrısı yapmıştır. Bir gün sonra ise, hükümet güçlerinin şiddetin son bulacağı yönündeki cevabına binaen, her iki kuruluş da grev çağrısını askıya almıştır. BSGF, daha çok gösterilerdeki sosyo-ekonomik boyutun haklılığı vurgusu yapmış ve buna dair bir çözüm perspektifi geliştirme süreci içerisinde, gösterilere katılım dolayısıyla kişilerin iş akitlerinin feshi gibi, durumu daha da kötüleştirecek uygulamalara başvurulmaması noktasında hükümeti uyarmıştır. Fakat uygulanan orantısız güç ve şiddetin devamı üzerine ülkedeki grev çağrısını tekrarlamış, bu grevlerin şiddetin son bulacağı noktaya dek devam ettirilmesi gerektiğini deklare etmiştir.

Aynı zamanda bu süreç içerisinde hükümet yetkilileriyle görüşmelerde bulunmuş; Şura Meclisi üyeleri, Başbakan Yardımcısı ve Çalışma Bakanı'ndan, söz konusu grevlere iştirak eden çalışanlara cezai yaptırımlar uygulanmayacağına dair garanti alındığını ifade etmiştir. Fakat birkaç gün sonra Başbakan, tüm bakanlıklar ve bürokratik kurumlara, Kamu Hizmet Bürosu Kuralları'nın grev ve protestolara iştirak eden kamu sektöründeki tüm kişilere harfiyen uygulanması emrini vermiştir. Öyle ki, bir gün sonraki açıklamasında, bu kişilerin bir darbe girişimi içerisinde olduklarını beyan etmiştir. Bunun üzerine, kamu sektörü içerisindeki çeşitli firma ve bürokratik kurumlar, söz konusu kişileri işten uzaklaştırma ve çıkarma işlemini işleme koymuştur. Kamu sektöründe, 465 kişi işten tamamen çıkarıldıklarını, 355 kişi de süresiz olarak işlerine ara verildiğini belirtmiştir. Yaşanan bu gelişme, özel sektörde de doğrudan bir yansıma bulmuş ve burada da benzer bir uygulamaya gidilmiştir. Özel sektördeki 788 kişi işten tamamen çıkarıldıklarını, 16 kişi de işlerinin süresiz olarak askıya alındığını ifade etmiştir. Kamu sektöründe işten çıkarılanların % 34'ünün iş akitleri, hiçbir soruşturmaya tabi tutulmadan tek taraflı olarak sonlandırılmıştır. Haklarında soruşturma açılanlara ise soruşturmada, gösterilere neden katıldıkları, hangi siyasi oluşumla irtibatlı oldukları, hangi mezhepten oldukları ve rejime nasıl baktıkları soruları yöneltilmiştir. BBSK'nin Kamu Hizmet Bürosu yetkilileriyle yapılan görüşmesinde KHB yetkilileri, Kamu Hizmet Kanunu'nun 48. maddesi uyarınca, bahsi edilen kişilerin disiplin suçu dolayısıyla işten çıkarıldıklarını; fakat bunun uygulanmasında dahi KHB'nin esnek ve toleranslı davrandığını belirtmişlerdir. Yine, özel sektördeki durumla alakalı olarak BBSK'nin Çalışma Bakanlığı yetkilileri ile yapılan görüşmesinde, Çalışma Bakanlığı yetkilileri, özel sektördeki işten çıkarmaların hukuki

olduğunu, hukuksuz gerçekleşen uygulamaların ise, sonradan söz konusu kişilerin tekrar işe alınmaları ile giderildiğini ifade etmişlerdir. Zira Çalışma Bakanlığı'nın izleme raporuna göre, ilk başta özel sektörde toplamda 2464 kişinin iş akitlerine son verildiği; fakat sonrasında bunların bir kısmının yeniden işe alındığı belirtilmektedir.

Şubat-Mart 2011 olaylarının iş sektörüne etkisine bakıldığında ise, Bahreyn Ticaret Odası verilerine göre, olayların ekonomiye ve sektörlerimize negatif bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu negatif etkiler dolayısıyla da, birçok firma o süreçte işten çıkarılan kişilerin yeniden işe alınmaları ya da yerlerine yeni kişiler alınmasının mümkün olmadığını ifade etmektedir. Yaşanan süreçten en fazla etkilenen sektörler ise inşaat ve endüstri sektörleri olmuştur. Yine BTO verilerine göre 835 firma, kendilerine olayların negatif etkilerinden kurtulmak noktasında yardım edilmesi için BTO'ya müracaat etmiştir. BTO'nun yapmış olduğu bir araştırmada, ülkedeki iş firmalarının %97'si olaylardan negatif etkilendiklerini ifade etmiştir. %84.6'sının gelirlerinde kayıp yaşandığı, %90'ının bu etkilerin hafifletilmesi amacıyla hükümetten bazı destekler aldıkları belirtilmektedir.

Bunların yanı sıra, bir diğer önemli durum da eğitim alanında yaşanmıştır. Zira olayların başlamasıyla birlikte özellikle Bahreyn Üniversitesi ve Bahreyn Politeknik'de öğrencilerden bir kısmı gösterilere katılmış, Bahreyn Üniversitesi ana Şakir kampüsü içerisinde çeşitli eylemler organize etmiştir. Bu eylemler esnasında çıkan arbedelerde çeşitli yaralanmalar yaşanmış, bunun üzerine üniversite yönetimi, birçok öğrenci hakkında disiplin soruşturması başlatmış ve aldığı kararla açıklanmayan bir tarihe kadar eğitime ara vermiştir. Aynı zamanda, üniversite içerisinde protestolar organize eden ve katılanlar hakkında

açtığı soruşturma neticesinde 499 öğrenciyi disiplin kuruluna sevk etmiş; bu kuruldan çıkan sonuca göre 427 öğrencinin üniversite ile ilişkisi kesilmiş, 38'inin kaydı dondurulmuş, 7 tanesinin de disiplin suçu işlediği evraklarına geçirilmiştir. Beraberinde Bahreyn Üniversitesi, tüm öğrencilerine Bahreyn Krallığı ve Kral'a bağlılık sözleşmesi imzalatmıştır; sözleşmeye göre imzalamayı reddedenlerin üniversite ile ilişkileri kesilebilecektir. Aynı şekilde Bahreyn Politeknik de, okul içi bir disiplin soruşturması başlatmış ve 81 öğrenciyi disiplin kuruluna sevk etmiş, 54'ünün okulla ilişkisini sonlandırmıştır. Bunun ardından, Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversite yönetimi, alınan bu yaptırım kararlarının hafifletilmesi için bir araya gelmiş ve Bahreyn Üniversitesi yönetimi, kaydı dondurulan 38 öğrencinin kayıtlarını tekrar açmış, okulla ilişkisi kesilen öğrenci sayısını da 427'den 38'e düşürmüştür. Bu karar, atılmış son derece olumlu bir adım olarak değerlendirilmiştir. Burada bahsedilmesi gereken önemli bir başka husus ise, üniversite yönetimi her ne kadar bahse konu öğrencileri şiddet ve kriminal suçlara bulaşmış olmakla itham etse de, sunduğu delillerde bu hususları açıkça kanıtlayacak bir fotoğraf ya da görsel kayıt bulunamamış olmasıdır. Rakamlardan anlaşılmaktadır ki üniversite kampüsündeki gösterilere katılmış olan öğrencilerin hemen hepsi ciddi cezai yaptırımlarla cezalandırılmıştır. Bunun yanı sıra, tutuklanan ve hapse atılan öğrencilerin varlığı da ayrı bir husustur. Bazıları üç aydan daha uzun süre hapsedilmek üzere, toplamda 78 öğrenci tutuklanmıştır. Bunlardan 38'inin tekrar üniversiteye dönme gibi hakları olmadığı gibi, haklarında kriminal süreç başlatılmıştır. Son olarak belirtilmesi gerekiyor ki gerek BBSK, gerekse ülkedeki bazı insan hakları kuruluşlarının ortak teyidiyle, bahsi geçen üniversiteler söz konusu cezai yaptırımlara, yeterli delilden yoksun olarak başvurmuştur.

Medyaya Baskı

Bahreyn yazılı basını, toplamda 7 tane günlük gazeteden oluşmaktadır: Akhbar Al-Khaleej, Al-Ayam, Al-Bilad, Al-Watan, the Bahrain Tribune, the Gulf Daily News ve Al-Wasat. Bunlar arasında sadece Al-Wasat muhalefet kanadından görülmekte; diğer 6 tanesi hükümetle ilişkili kişilerin patronajında olan ve bu anlamda hükümete daha yakın bir yayın politikasına sahip gazetelerdir.

Radyo ve televizyon yayınları ise, devlet kontrolündeki Bahreyn Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından belirlenmekte ve idare edilmektedir. Bahreyn Haber Ajansı da yine devlet kontrolünde işletilmektedir.

Ülkede olayların çıkışıyla beraber ulusal ve uluslararası birçok medya mensubu, gerek sokak ve caddelerde, gerek meydanda, gerekse SH'de olayları takip etmiştir. Bu takip sırasında, bazı gazeteciler tutuklanmış; iki gazeteci ise, tutuklu bulunduğu sırada polislin uyguladığı şiddet sonucu yaşamını yitirmiştir. Beraberinde, 15 Mart 2011 günü Al-Wasat gazetesinin merkez ofisi ve matbaası basılmış, içerideki çeşitli eşyalar tahrip edilmiştir. Gazeteye, yayınlarını durdurması için baskı uygulanmış, gazetenin kurucusu ve yayın kurulu üyesi Karim Fakhrawy

tutuklanmış, tutuklandıktan iki hafta sonra da nezarethanede ölü bulunmuştur. Bu saldırı sonrasında gazete, yayınlarını bir süreliğine durdurmuş ve internet sitesi hükümet tarafından bloke edilmiştir.

Muhafif gazetecilere yönelik baskı ve sindirme uygulamasının bir örneği, Al Arabiya televizyonunun bir yayınında, ülkedeki istikrar ve huzuru bozmaya yardım ettiği suçlamasıyla bir grup gazetecinin isimlerinin açıklanmasıdır. Beraberinde, bazı Facebook gruplarında bu gazetecilere internet ortamı üzerinden açıkça ölüm tehditleri gelmiştir. Twitter’da Harghum isimli bir grup tarafından, söz konusu isimlerin fotoğrafları, adres ve telefon bilgileri paylaşılmıştır. Bunu üzerine ise, adı geçen bu gazeteciler bir süre evlerine gidememiş, farklı yerlerde kalmak durumunda kalmışlardır. Ülkedeki tüm medya, bilgi ve bilişim yayınlarının bağlı olduğu Bahreyn Bilgi ve Bilişim Bakanlığı’nda çalışan bir kadın gazeteci, ismi söz konusu internet ve sosyal medya ortamlarında geçtiği için, kendisine hiçbir açıklama yapılmadan görevine son verilmiştir. Bununla birlikte BBSK verilerine göre, protestolara katıldıkları gerekçesiyle ulusal medya sektöründeki bazı gazetecilerin işlerine son verilmiştir. Beraberinde, uluslararası medya mensuplarının uğradığı bazı durumlar da yaşanmıştır. Alman Haber Ajansı, Avrupa Basın Foto Ajansı, France 24, Monte Carlo Radyo’dan gazeteciler, protestolara katıldıkları suçlamasıyla polis tarafından sorgulanmış, gözaltına alınmış; ifadelerine göre kendilerine gözaltında fiziksel şiddet uygulanmıştır.

Bununla birlikte, özellikle Al Wefaq’ın devlet kontrollü medyaya süreç içerisinde sıklıkla yönelttiği eleştiri, yanlı ve tek taraflı yayın ve yorumlarla ülkede iki mezhep arasında

nefret ve ayrılığa yol açacak şekilde bir yayın politikasına sahip olduğudur. Örneğin Bahreyn Televizyonu, Bahreyn Üniversitesi’ndeki olaylarda saldırıya uğrayan Sünni öğrencilere saldıranların Şii öğrenciler olduğunu iddia etmesine karşın, Al Wefaq saldıranların hükümet tarafından tayin edilmiş kişiler olduğunu ve Şii olmadıklarını ifade etmektedir. Yine, hükümetin daha sonra bizatihi kendisinin Hassan Buhumead’ı vuranların BSG’ye bağlı kişiler olduğunu itiraf etmiş olmasına karşın, Al Wasal televizyonunun yayınında, olayın tam aksi bir biçimde aktarıldığını ifade etmektedir. Belki de daha önemlisi Al Wefaq, tüm bu yaşananların

devlet kontrolündeki medya tarafından özellikle ve bilinçli olarak, mezhepsel bir temelde ele alındığını ve olayın özellikle mezhepsel zemine çekilmeye çalışıldığını savunmaktadır.

Bu bağlamda belirtilmesi gereken son bir husus ise, hükümete daha yakın duran bazı gazetecilerin de, muhalifler kadar olmasa da bir şekilde baskı altına alınmaya çalışıldığıdır. Zira bir grup tarafından, Akhbar Al-Khaleej, Al-Ayam, Al-Bilad, Al-Watan'ın bazı yazarlarına dönük olarak, internet ve sosyal medyada dolaşıma sokulan ve adını "Utanch Listesi" verdikleri bir liste yayımlanmış, bu kişilerin bilinçli olarak yalanlar ürettikleri belirtilmiş ve bu isimler toplumsal olarak afişe edilmiştir.

IV. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yıllardır bir biçimde devam eden siyasi ve sosyal hareketlilik, 2010 yılında İslam coğrafyasının muhtelif bölgelerinde yaşanan yeni dalgayla beraber, Bahreyn için de yeni bir düşünme formuyla birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Bir ülkeye dair yapılacak bir analizde, kesintili bir zaman algısından çok, belirli fay hatlarının ve dinamiklerdeki sürekliliğin izlerini aramak gerekmektedir. Gerek mevcut duruma gerekse gelecek perspektifine yönelik daha akl-ı selim ve oturaklı değerlendirmelere ulaşabilmek ancak bu şekilde mümkün olacaktır. Siyasi, iktisadi ve sosyal boyutta yaşanan ve iç dinamikler merkezinde değerlendirilmesi gereken bu yeni dalga, bir şekilde manipüle edilme riskinden arındırılmalı ve hakikat herhangi bir ideolojik, dini, etnik, kültürel ya da mezhebi rezervasyondan kurtarılmalıdır.

Bahreyn, demografik yapısı ve çeşitliliği, iktisadi potansiyeli, siyasi hareketliliği, kimlik yapısındaki karmaşık ilişkiselliği; ve coğrafi konumu üzerinden muhatap olmak durumunda olduğu realiteler bakımından, Körfez'in ve daha geniş anlamda İslam coğrafyasının yeni dalgayı nasıl karşılayacağına dair önemli ufuklar vermeye namzet bir ülkedir. Bu ise, aynı zamanda hem bir tehlike ya da meydan okuma, hem de bir fırsat anlamı taşımaktadır. Zira dini, etnik ve mezhebi çeşitliliğin tam bir mozaik halinde yansıdığı bir model ülke olarak Bahreyn'in bu yüksek potansiyeli ne şekilde değerlendireceği, İslam coğrafyası için de, karşı karşıya olunan yeni dalgaya nasıl karşılık verileceğine dair ciddi bir test ve ufuk anlamı taşımaktadır. Eski düşünme formlarından kurtulması ve yeni duruma intibak belki de en fazla, bu denli karışık bir hüviyet taşıyan Bahreyn üzerinden sınınacaktır. Zira İslam coğrafyasının 2010 itibariyle karşılaştığı yeni süreç, kısa zamanlı bir süreç olmayıp, uzun süren geçişlerin ve gel-gitlerin ardından yerleşikliğe doğru bir geçişi resmetmektedir. Bu geçişin temel parametreleri ise: siyasi yapı ve yönetim yapısı, iktisadi yönetim ve kaynaklar meselesi, sosyal haklar, sivil toplum ve taban hareketlilikleri, uluslararası ilişkilerin yeniden düşünülmesi, ülke içi kimlikler arası ilişkinin alması gereken form ve insan hak, hukuku ve onuruna dair köklü bir düşünce revizyonu ve pratik farklılaşmasıdır. Sayılan bu unsurlar dahilinde, Bahreyn'i İslam coğrafyasında müstesna kılan birçok yön ve boyut bulunmaktadır. Her bir parametreye dair bu ülke, ciddi kırılmalıklar ve tehditler; fakat aynı zamanda büyük ve önemli imkan ve fırsatlar barındırmaktadır.

Rapor dahilinde yapılan görüşme ve gözlemlerimize dayanarak söylenebilir ki, Bahreynliler bu durumun pekala farkındalar.

Konuyu hassas kılan da aynı zamanda bu farkındalıktır. Ne var ki, ülke içerisindeki farklı gruplarca taşınan bu farkındalık ve dikkat hali, maalesef ülke dışı dinamiklerce aynı şekilde hassasiyetle paylaşılmamakta; son derece hoyrat, gelişigüzel, ve subjektif bir tarzda ideolojik, siyasi ve mezhebi rezervasyonlar ve hesaplarla speküle edilmeye ve manipülasyona açık hale getirilmeye dönük bir yaklaşım bulunmaktadır. Hangi taraf, grup veya ülkeden gelirse gelsin kabul edilemeyecek öncelikli nokta budur. Zira bu aynı zamanda, insan hak, hukuku ve onurunun önünde bir engel olarak durmakta; ideolojik ve subjektif yargıların, insanın ve insan merkezli hakikatin örtülmesi ve/veya manipüle edilmesi gibi bir tehlikeyi barındırmaktadır.

Bahreyn’de yaşanan durum, bahsi edilen bu sorunları bir kısmıyla içermektedir. Harici subjektif yaklaşımlar iç dinamiklere zarar vermekte; ve sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Oysa Bahreyn’in kendi dinamiklerine bırakılması ve bu dinamikler üzerinden, var olan potansiyelin ciddi bir enerjiye dönüştürülmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Bunun imkanı ise, bizatihi iç dinamiklerde mevcuttur. Olayların gelişim sürecine ve dillendirilen temel taleplere bakıldığında, toplumun her kesimini ilgilendiren siyasi, iktisadi, sosyal talepler ve insan hukuku ve onurunun korunması hususlarını görmekteyiz. Bu ise, daha çok barışçıl mahiyette bir itiraz iken ve farklı grupları da ihtiva ederken sürecin sonraki gelişimi, biraz daha problemlerle işlemiştir. İşleyişin geldiği bu sıkıntılı noktada, hükümetin toplumun verdiği mesajı yeterince anlayamaması ve dolayısıyla gerekli adımları atmaktan imtina etmesi, beraberinde gösterilere sert ve orantısız güçle mukavemet gösterip ölümlere sebebiyet vermesi, cevaben bazı muhalif grupların sokak olayları üzerinden kısmi şiddete başvurmaları, dış referansların süreçte dillendirilen unsurlardan

bir tanesi haline gelmesi, daha tehlikelisi kimi söylemlerde mezhebi faktörün vurgulanması ve hükümetin de bunu besler şekilde bilinçli politikalar gütmesi, harici bir askeri gücün ülkede konuşlanması ve diğer harici devletlerle karşılıklı restleşme ve diplomatik krizin baş göstermesinin rolü bulunmaktadır.

Süreç içerisinde gerek muhalefet hareketinin önemli bir kısmını teşkil eden yapı olarak Al Wefaq, gerekse Sünni kesimin önde gelen kurum ve kişilerinin diyalog zemininden köklü bir şekilde hiç vazgeçemedikleri ve sürecin daha da sıkıntılı ve uzlaşma ihtimalini ortadan kaldıracak bir noktaya taşınmaması noktasında sorumlu davrandıkları belirtilmelidir. Zira bazı kanallar üzerinden uluslararası kamuoyuna yansıdığı şekliyle ülkede Şii-Sünni çatışması gibi bir durum söz konusu değildir. Beraberinde, insan hakları ve temel taleplerin karşılanması noktasındaki eksiklik belirgin olarak göze çarpmaktadır. Aynı zamanda, sistemin yapısal mahiyetinden kaynaklı siyasi, iktisadi ve sosyal adaletsizliğin varlığı da açıktır. Bu adaletsizlik hem Sünnilere hem de Şiiilere yönelik olarak yaşanmakta olup, Şiiilerin bazı alanlarda bir de ayrımcılığa tabi tutuldukları gözlemlenmiştir. Olayların başından bu yana dillendirilen taleplerin ve diyalog çabalarının şu ana dek hükümet tarafından net ve somut adımlarla desteklenmediği de belirtilmelidir. Bununla birlikte, bir süre önce tekrar başlatılan ve halen hazırda devam eden hükümetle Şii ve Sünni gruplar arasındaki diyalog süreci olumlu bir gelişmedir. Bu sürecin, şu ana dek yapılan fakat net adımlar atılmadığı için işlemeyen diyalog zemininden farklı olarak temel talepleri karşılayacak şekilde işletilmesi, evvel emirde farklı grupların hükümete yönelik güven tesisini noktasında önemli bir aşama olacaktır. Bununla birlikte, gerek siyasi, iktisadi ve sosyal yapının toplumsal adalet eksenli bir biçimde

düzeltilmesi, gerekse insan hakları ihlallerinin giderilmesi ve iki yıllık sürecin bir bütün olarak hesap verilebilirlik temelinde sorgulanması noktasında MAZLUMDER, aşağıdaki hususlara dikkat çekmektedir:

- İki yıllık bilançonun ve yaşanan temel insan hakkı ihlallerinin sorumlularının şeffaf ve adil bir hukuki mekanizma içerisinde gerekli cezai koğuşturma ve yaptırımlara tabi tutulması,

- Tüm etnik, mezhebi ya da sınıf temelli ayrımcılık noktalarının ve yabancı düşmanlığının kaldırılması,

- KİK güçlerinin, her ne kadar sokak olaylarına müdahale etmese de, ülkede halen süren filli varlığının sonlandırılması,

- Siyasi yapıya dair: karşılıklı akde dayanan, gücü topluma veren yeni bir anasayanın tesisi; yasama yetkisinin, seçimle gelen üyelerden oluşan bir meclis tarafından yürütülmesi; yürütme yetkisinin, seçimle gelen bir başbakan tarafından yapılması,

- İktisadi yapıya dair: devlet kurumları içi ve farklı bürokratik kurumlar üzerinden gerçekleştirildiği iddia edilen illegal ihale komisyonları ve yolsuzlukların ortaya çıkartılması ve sorumlularının cezalandırılması; iktisadi kaynakların kullanımı ve dağılımında sosyal adaletin esas alınarak gelir bölüşümünün topluma ayrımcılık ve adam kayırmacılık yapılmadan adil bir şekilde paylaştırılması; ticari işletme ve faaliyet alanlarında Kraliyet ailesi ve hükümete yakın olan işadamlarının haksız rekabete neden olacak şekilde pozitif ayrımcılığa tabi tutulmalarının yasal güvenceyle sonlandırılması; bürokratik pozisyonlarda toplumun her kesimine eşit şekilde istihdam olanağının sağlanması,

- Sosyal yapıya dair: iskan politikasındaki adaletsiz uygulamaların yasal güvenceyle sonlandırılması ve gerekli iskan temininin toplumun tüm kesimine ayrımcılık gözetmeksizin uygulanması; eğitim müfredatının Şiilerin varlığını da ihtiva edecek şekilde revize edilmesi; bazı resmi güçlerin özellikle Şiileri hedef alan hakaret, darp ve kötü muamelelerinin yasaklanması ve uygulayanlara cezai yaptırımların uygulanması; vatandaşlık politikasında hükümetin mezhep taassubu siyaseti göttüğü iddialarını araştırarak bağımsız bir ulusal komisyonun kurulması ve varsa, gayri hukuki işlemlerin ilga edilmesi; olaylar esnasında işlerinden çıkarılan veya okullarından ilişkileri kesilen insanlara uygulanan cezai yaptırımların affı,

- Yargı sisteminin depolitizasyonu ve bağımsız bir yapıya kavuşturulması yolunda atılacak yasal adımların ivedilikle gerçekleştirilmesi,

- Siyasi ve insan hakları aktivistlerinin tutuklulukları sorununun bağımsız bir yargı sisteminde çözülmesi ve hukuki temelden yoksun yargılama ve kararların iptali; hapisanelerdeki işkence suçlamalarının araştırılması için bağımsız ulusal bir komisyonun teşekkülü,

- Medya üzerindeki devlet baskısı ve tekelinin önlenmesi ve bağımsız medya kuruluşlarına yayın hakkı sağlanması; basın ve ifade özgürlüğünün tam ve koşulsuz olarak yasal güvenceye alınması.

Sonuç olarak MAZLUMDER, kimliği ve arkaplanına bakılmaksızın her insanın en temel hakkı olarak görülmesi gereken ve yukarıda ifade edilen hususlara dikkat çekmekte; ve ancak bu hususlar sağlandığı zaman Bahreyn için adil ve insan onurunun gözetildiği bir çözümün sağlanacağını deklare etmektedir.

Bu hususların bazılarının karşılıklı güven tesisi anlamında ivedilikle gerçekleştirilmesi gerekmekte; bazılarının da gerekli anayasal ve yasal reformlarla beraber sürecin sağlıklı işlemesi için zaman yayılmadan ciddiyetle ele alınması zarureti bulunmaktadır. Karşılıklı güvenin, yaşananların ardından zayıfladığı bir realitedir. Zira ortaya çıkan daha köklü ve radikal söylemler, bu güven bunalımının doğal tezahürüdür. Bu doğrultuda, geciken ya da ertelenen her somut adım, krizi daha da derinleştirecek ve çözümü zorlaştıracaktır. Bu anlamda süreçteki temel sorumluluk hükümet ve Kral'a aittir. Bununla birlikte, herhangi bir dışsal etkinin ülke içi dinamikleri etkileme ihtimali bulunmakla beraber, bunun da yine kabul edilemez olduğu, hem toplumun farklı kesimlerince hem de uluslararası kamuoyunca, adil ve hakkaniyetli bir yaklaşımla net bir biçimde ifade edilmelidir.

2013

Bahreyn İnsan Hakları Raporu

Bahrain Human Rights Report